

UiO : **Det juridiske fakultet**

Omdanning fra AS til SE- selskap

Kandidatnummer: 550

Leveringsfrist: 25. november 2012

Antall ord: 15631

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
2	RETTSKILDEBILDET	3
3	SELSKAPERS NASJONALITET – STIFTELSES- ELLER HOVEDSETETEORIEN	4
3.1	Generelt om selskapers nasjonalitet	4
3.2	SE-forordningen	7
3.3	EF-domstolen.....	8
4	STIFTELSESMETODER.....	10
4.1	Hvorfor stifte et SE-selskap.....	10
4.2	Generelt om stiftelsen av SE-selskap	11
4.3	Stiftelse ved fusjon	12
4.4	Stiftelse ved opprettelse av holdingselskap	15
4.5	Stiftelse ved opprettelse av datterselskap	18
4.6	Stiftelse ved omdanning	19
4.7	Valg av stiftelsesmetode	20
5	OMDANNING FRA AS TIL ASA	21
5.1	Generelt om omdanning fra AS til ASA	21
5.2	Nødvendige endringer	23
5.2.1	Vedtekter	23
5.2.2	Aksjekapital.....	23
5.2.3	Styresammensetning	24

5.2.4	Revisjonsplikt.....	25
5.2.5	Foretaksnavn	26
6	OMDANNING FRA ASA TIL SE-SELSKAP.....	26
6.1	Hjemmel for omdanning fra ASA til SE-selskap	26
6.2	Vilkår for omdanning fra ASA til SE-selskap.....	27
6.3	Nærmere om kravet til datterselskap	30
7	FLYTTING AV FORRETNINGSKONTORET	31
8	ORGANISERING AV SE-SELSKAPET	35
8.1	Generelt om organisering av SE-selskapet.....	35
8.2	Valg av system.....	37
8.3	Ett-nivåsystemet	39
8.3.1	Selskapets oppbygning ved ett-nivåsystemet.....	39
8.3.2	Ledelsesorganet.....	39
8.4	To-nivåsystemet.....	41
8.4.1	Selskapets oppbygning ved to-nivåsystemet.....	41
8.4.2	Valg av medlemmer til SE-selskapets organer	42
8.4.3	Selskapsorganenes oppgaver.....	43
8.5	Felles for ett- og to-nivåsystemet	44
8.5.1	Fellesregler om oppnevning av medlemmer til selskapets organer	44
8.5.2	Arbeidstakeres innflytelse	46
9	OMDANNING FRA SE-SELSKAP TIL AS.....	48
10	FREMTIDEN TIL SE-SELSKAPET	49
10.1	Generelt om fremtiden til SE-selskapet.....	49
10.2	EUs fjortende selskapsdirektiv om flytting av forretningskontor	50
10.3	Societas Privata Europaea	51
10.4	Avsluttende kommentarer.....	53

11	REGISTER.....	55
11.1	Litteratur	55
11.2	Lover.....	57
11.3	Forskrifter	58
11.4	Forarbeider.....	58
11.5	Internasjonale avtaler.....	59
11.6	Direktiver og forordninger.....	59
11.7	Andre EU dokumenter.....	60
11.8	Domsregister.....	60
11.9	Annet	61

1 Innledning

Ved vedtakelsen av rådsforordning (EF) nr. 2157/2001 (SE-forordningen) ble det åpnet for etablering av en ny selskapstype, Societas Europaea (SE-selskap). Etter forordningen kan et selskap etableres i form av et europeisk allmennaksjeselskap, altså med kapital fordelt på aksjer og med begrenset ansvar, jfr. art.1. I Norge trådte SE-loven i kraft 1. april 2005 og åpnet derved for at norske selskaper kunne delta i stiftelsen av SE-selskap.

Tanken om et europeisk selskap ble for første gang introdusert av professor Pieter Sanders i 1957, og i 1970 kom første forslag til SE-forordningen fra Kommisjonen.¹ Den opprinnelige tanken med SE-selskapet var å skape en overnasjonal selskapsform som skulle føre til fullstendig rettsenhet. Tanken om rettsenhet måtte imidlertid oppgis grunnet manglende politisk enighet. Resultatet er at renvoi-teknikken i stor grad blir benyttet, det vil si at SE-forordningen viser til nasjonal rett der den ikke selv regulerer spørsmålet. Siden ikke alle aspekter ved SE-selskapet er regulert gjennom SE-forordningen, er det vanlig å si at det er like mange varianter av SE-selskapet som det er EU- og EØS-stater.² Når det gjelder beskyttelse av minoritetsaksjonærer, kan det være stor forskjell mellom SE-selskaper ut fra hvilke nasjonalitet de har. Det samme gjelder reglene for kapitalforhøyelse og kapitalnedsettelse.

Selv om utstrakt bruk av renvoi-teknikken medfører til dels store forskjeller mellom SE-selskaper ut fra deres nasjonalitet, er det også noe positivt ved metoden.³ Den største fordel er at forskjellen mellom de nasjonale allmennaksjeselskapene og SE-selskapene registrert i samme land ikke er så store som de kunne ha vært. Dette fører til at terskelen for å stifte et SE-selskap kanskje er noe lavere enn ved fullstendig rettsenhet, og at selskapsformen dermed kan stå sterkere som alternativ til allmennaksjeselskapet.

¹ Schaumburg-Müller (2011) s. 13.

² Bråthen (2008) s. 43.

³ Schaumburg-Müller (2011) s. 43.

Til tross for at det ikke foreligger rettsenhet, er det begrenset hvor store variasjonene blir siden alle statene må holde seg innenfor rammen av EU-selskapsretten.⁴

SE-selskapet kjennetegnes ved dets grenseoverskridende karakter. Det må eksistere minst to selskaper med forskjellig nasjonalitet før det er mulig å stifte et SE-selskap. SE-selskaper kan altså ikke stiftes gjennom innskudd av kapital slik man stifter et allmennaksjeselskap (ASA) eller et aksjeselskap (AS), jfr. SE-forordningen art. 2. Det er fire forskjellige fremgangsmåter for å stifte et SE-selskap: 1) fusjon, 2) opprettelse av et holdingselskap, 3) opprettelse av et datterselskap, eller 4) omdanning, jfr. SE-forordningen art. 2.

Som problemstilling for oppgaven har jeg valgt ”Omdanning fra AS til SE-selskap”. Dette innebærer at hovedfokus kommer til å ligge på stiftelsesmetoden ”omdanning” i SE-forordningen, men jeg vil også redegjøre for de øvrige stiftelsesmetoder, flytting av selskapets forretningskontor og organisering av selskapet.

Bakgrunnen for at jeg ønsker å se på stiftelsesmetoden ”omdanning” er at dette fremstår som den enkleste metoden for å stifte et SE-selskap, og den vil være mulig å gjennomføre for de fleste selskaper. Hvilken stiftelsesmetode som er mest hensiktsmessig, vil selvfølgelig avhenge av begrunnelsen for å stifte et SE-selskap. I noen tilfeller vil det være mer hensiktsmessig å benytte en av de andre stiftelsesmetoder, se punkt 4.7.

Siden SE-selskapet er en parallell til et norsk ASA, er det nødvendig også å se på omdanning fra AS til ASA. Grunnen til at jeg har valgt å ta med dette, og ikke bare se på omdanning fra ASA til SE-selskap, er at det er en overvekt av selskaper av AS-typen i

⁴ Bråthen (2008) s. 43.

Norge, og det vil dermed være nødvendig for mange selskaper først å omdanne fra AS til ASA dersom de ønsker å stifte et SE-selskap.

2 Rettskildebildet

Rettskildebildet bak SE-selskapene er noe mer komplisert enn vi er vant til fra vår interne selskapsrett, da vi må forholde oss til både forordninger og direktiver fra EU og norsk lovgivning. SE-forordningens art. 9, som regulerer forholdet mellom de ulike rettskildene gjør imidlertid situasjonen noe mer oversiktlig.

Det fremgår av bestemmelsen at SE-selskapet først og fremst reguleres av forordningen selv, dernest kommer selskapets vedtekter gitt i henhold til forordningen, og så den nasjonale lovgivning i hver enkelt EU-/EØS-stat.

Av den nasjonale lovgivningen vil lovbestemmelser som gjennomfører forordningen være den øverste rettskilden. Hvor forordningen spesifikt åpner for regulering gjennom nasjonale regler, og disse er å finne i gjennomføringsloven, går disse reglene foran forordningen, jfr. art. 9 nr. 1 litra b. I norsk lovgivning vil således SE-loven være den øverste rettskilden ettersom den gjennomfører SE-forordningen i norsk rett. Etter gjennomføringsloven kommer EU-/EØS-statens lovgivning om allmennaksjeselskaper, i Norge allmennaksjeloven, før selskapets vedtekter etter allmennaksjeloven kommer til slutt.

Det er altså en dobbelt henvisning til selskapets vedtekter. I de tilfeller vedtektene tar stilling til spørsmål som SE-forordningen uttrykkelig sier at kan reguleres i vedtektene, vil disse vedtektenebestemmelsene gå foran den nasjonale lovgivningen, jfr. SE-forordningen art. 9 nr. 1 litra b. Et eksempel på dette er vedtektsbestemmelser om selskapets organisering. Det følger av art. 38 litra b at det i vedtektene skal bestemmes om selskapet skal ha et ett- eller tonivåsystem.

For de øvrige vedtektsbestemmelser, altså de som ikke har sin uttrykkelige hjemmel i SE-forordningen, følger det av SE-forordningen art. 9 nr. 1 litra c iii at disse kun vil ha

rettskildemessig vekt når verken SE-forordningen eller nasjonal lovgivning regulerer spørsmålet. Et eksempel på dette er typen virksomhet selskapet skal drive. Etter asl. § 2-2 første ledd nr. 3 og asal. § 2-2 første ledd nr. 4 skal selskapets virksomhet oppgis i vedtektene, men det er ikke krav om dette etter SE-forordningen.

3 Selskapers nasjonalitet – stiftelses- eller hovedseteteorien

3.1 Generelt om selskapers nasjonalitet

Bruk av renvoi-teknikken fører til at selskapets nasjonalitet må fastlegges. Det er nødvendig å vite hvilket lands rett som skal legges til grunn for SE-selskapet der SE-forordningen og selskapets vedtekter ikke gir svar. En annen grunn til at det er viktig å fastlegge et selskaps nasjonalitet er at det må eksistere to eller flere selskaper med forskjellig nasjonalitet før et SE-selskap kan stiftes.

Selskapers nasjonalitet avgjøres tradisjonelt av statenes internasjonale privatrett, og det er to teorier for å fastlegge et selskaps nasjonalitet: stiftelsesteorien og hovedseteteorien.⁵

Stiftelsesteorien går i korte trekk ut på at selskapets hjemsted er der selskapet er stiftet, eventuelt der det er registrert. Det er her ingen krav til at selskapets hovedsete er i denne staten.⁶ Stiftelsesteorien bygger altså på selskapets formelle tilknytning, da det avgjørende ikke er hvor stiftelseshandlingene er foretatt, men etter hvilke lands regler selskapet er stiftet. Etter denne teorien har altså stifterne stor valgfrihet, de kan i teorien velge en hvilken som helst nasjonalitet for selskapet.⁷

Hovedseteteorien går derimot ut på at selskapets nasjonalitet bestemmes av hvor selskapet faktisk har sitt hovedkontor. Dette gjelder selv om vedtektene skulle fastsette at sete er et

⁵ Bråthen (2007) s. 198.

⁶ Bråthen (2008) s. 38.

⁷ Andenæs (2006) s. 694.

annet sted. Her er valgfriheten begrenset utover at stifterne kan velge hvor hovedsete skal lokaliseres, da denne teorien bygger på en faktisk tilknytning til landet.⁸

I de fleste tilfeller stiftes selskaper i henhold til de regler som gjelder i det landet det har sitt hovedsete, og da er selskapets nasjonalitet den samme uavhengig av hvilke teori som legges til grunn. Skillet får først betydning dersom selskapet ønsker et annet stiftelsesland enn der selskapet skal ha sitt hovedsete og hovedsetelandet følger hovedseteteorien, eller dersom selskapet flytter hovedsetet fra et land som følger hovedseteteorien.

Det er noe usikkert om norsk rett bygger på stiftelses- eller hovedseteteorien, det finnes ingen klar lovgivning eller avgjørende rettspraksis angående spørsmålet.⁹ Nyere juridisk litteratur synes imidlertid å gå for stiftelsesteorien.¹⁰

Justis- og politidepartementet synes å legge til grunn at det er hovedseteteorien som gjelder i norsk rett da de uttaler at selskapet reguleres av norsk selskapslovgivning dersom hovedkontoret ligger her.¹¹ Også foretaksregisterloven synes å legge til grunn hovedseteteorien. Kriteriet for å anse et foretak som norsk, er at hovedkontoret ligger i Norge, jfr. foretaksregisterloven § 1-2.

Bråthen mener stiftelsesteorien er den mest hensiktsmessige da det internasjonalt går i retning av dette og fordi praksis fra EF-domstolen fører til at det har begrenset betydning om vi i Norge legger hovedseteteorien til grunn.¹² Moss er også av den oppfatning at

⁸Andenæs (2006) s. 695.

⁹ Bråthen (2008) s. 38.

¹⁰ Moss (2010) s. 228 og Bråthen (2008) s. 39

¹¹ Ot.prp. nr. 17 (2004-2005) pkt. 2.1.

¹² Bråthen (2008) s. 39.

stiftelsesteorien er å foretrekke fordi den gir større forutberegnelighet og harmonisering i rettsvalg.¹³

Hovedseteteorien er den metoden som hindrer at selskaper søker seg til de stater som har den mest liberale selskapslovgivningen (forumshopping). Dette er tilfellet i USA hvor rundt halvparten av selskapene på New York børsen er registrert i Delaware til tross for at nesten ingen av disse driver økonomisk virksomhet i delstaten.¹⁴ I Europa kan det dreie seg om hvilke stater som har den mest hensiktsmessige lovgivningen for revisjonsplikt, regnskapsplikt og selskapskatt, da mye av selskapsretten er regulert gjennom selskapsdirektivene og dermed er tilnærmet lik innen hele EU/EØS. Det ser imidlertid ikke ut til at hovedseteteorien har særlig mange tilhengere lenger, men EU-domstolen har lagt til grunn at hovedseteteorien kan benyttes overfor selskaper som flytter ut av en EU-/EØS-stat, se punkt 3.3.

Stiftelsesteorien vil derimot være den metoden som er enklest å administrere da selskapets nasjonalitet vil avhenge av rent formelle vilkår. Følges denne teorien, vil også selskapet ha samme nasjonalitet uavhengig av hvor det eventuelt flytter sitt hovedkontor, og hvor mange ganger dette flyttes. Rent praktisk vil derfor stiftelsesteorien være å foretrekke.

Tradisjonelt har det vært en stats internasjonale privatrett som har avgjort selskapers nasjonalitet. Norges forpliktelser til å følge EF-domstolens praksis om etableringsretten har imidlertid ført til at det ikke lenger er et spørsmål om norsk internasjonal privatrett å avgjøre et selskaps nasjonalitet så lenge selskapet er stiftet innenfor EU/EØS-området.¹⁵

¹³ Moss (2010) s. 228.

¹⁴ Birkmose (2004) s. 18.

¹⁵ Bråthen (2007) s. 209.

3.2 SE-forordningen

Det følger av SE-forordningen art. 7 at SE-selskapets forretnings- og hovedkontor må ligge i samme EU-/EØS-stat, og etter art. 12 skal selskapet registreres i staten der forretningskontoret ligger. Forretningskontoret er selskapets vedtektsmessige hjemsted, jfr. asal. § 2-2 første ledd nr. 3, og etter norsk rett er det kun krav om at kontoret er betjent slik at det kan besvare henvendelser både i form av telefoner og personlig oppmøte, jfr. Rt. 1991 s. 943. Det er altså ikke krav om at det må drives betydelig virksomhet eller lignende fra forretningskontoret.

Det kan synes som at SE-forordningen art. 7 løser problemet hva gjelder SE-selskaper. Det er uten betydning hvilke teori landet bygger på da et SE-selskaps formelle og faktiske tilknytning skal være sammenfallende. Men SE-forordningen tar ikke stilling til hvilke av de to teorier som er gjeldende, den løser kun spørsmålet for SE-selskaper ved samlokalisering av hovedkontor og registrering. At forordningen ikke tar stilling til hvilke av de to teorier som gjelder, kommer også frem i fortalens punkt 27 hvor det fremgår at ordningen med selskapets faktiske forretningskontor ikke ”berører medlemsstatenes lovgivning og foregriper ikke eventuelle valg som skal gjøres for andre fellesskapstekster om selskapet”.

SE-forordningen er et kompromiss mellom stiftelses- og hovedseteteorien.¹⁶ I likhet med hovedseteteorien fører forordningen til at selskapsstatuttet endres dersom selskapets hovedsete og forretningskontor flyttes. Elementer av stiftelsesteorien kommer inn ved at slik flytting ikke fører til oppløsning og avvikling av selskapet, slik det ville gjort dersom hovedseteteorien ble fulgt til punkt og prikke.

¹⁶ Roth (2003) s. 192.

Kravet om samlokalisering gjelder også dersom selskapet ønsker å flytte sitt hovedkontor. SE-forordningens art. 8 oppstiller ingen unntak fra art. 7. Selskapet kan altså ikke flytte sitt forretningskontor uten samtidig å flytte sitt hovedkontor.

Det har blitt stilt spørsmål ved om SE-forordningens krav til samlokalisering av registreringsstat og hovedkontor er i overensstemmelse med etableringsfriheten i EU.¹⁷ Werlauff er av den oppfatning at dommene i Centros, Überseering og Inspire Art har ført til at hovedseteteorien ikke lenger kan opprettholdes innen EU/EØS, og dermed er kravet om samlokalisering i strid med fellesskapsretten. Werlauffs begrunnelse går blant annet på at når dommene har ført til at nasjonale regler ikke kan gjøres gjeldende overfor utenlandske selskaper kan det heller ikke gjøres gjeldende gjennom SE-forordningen ved å kreve at forretnings- og hovedkontor må ligge i samme EU-/EØS-stat.

Etter Cartesio-saken er det imidlertid ikke noe i veien for å stille krav om at selskapets forretnings- og hovedkontor må være samlokalisert.¹⁸

3.3 EF-domstolen

EF-domstolens praksis trekker i stor grad mot stiftelsesteorien.¹⁹ Et av hovedargumentene for å benytte stiftelsesteorien er at det er den løsningen som er enklest å praktisere, da det avgjørende er den formelle tilknytningen. Sett fra selskapenes ståsted er det en fordel at de kan velge det stiftelseslandet som har de mest hensiktsmessige reglene for deres virksomhet, eller velge et stiftelsesland som for eksempel har en bilateral avtale med et land det skal drive handel med.

¹⁷ Werlauff (2004) og Friis Hansen (2004) s.435 note 19.

¹⁸ Sørensen (2009) pkt. 6.

¹⁹ Friis Hansen (2003) s. 431.

Særlig Centros-saken om etablering av filial og Sevic-saken om grenseoverskridende fusjon viser at EF-domstolen heller mot stiftelsesteorien. Cartesio-saken fører imidlertid til at hovedseteteorien får anvendelse i visse tilfeller.

Centros-saken omhandler som sagt etablering av filial. Centros Ltd., et selskap stiftet i Storbritannia, ønsket å opprette en dansk filial. På bakgrunn av at selskapet ikke drev virksomhet i Storbritannia nektet Erhvervs- og selskabsstyrelsen i Danmark å registrere filialen da de mente selskapet forsøkte å omgå danske regler om selskapskapital. Spørsmålet i saken var om dette var i strid med etableringsfriheten for selskaper som følger av EF-traktaten. Domstolen kom til at det vil være i strid med etableringsfriheten for selskaper å nekte registrering av filialen. Det eneste som kreves er at selskapet er lovlig stiftet etter den annen medlemsstatens rett, og siden Storbritannia følger stiftelsesteorien kreves det kun at Centros Ltd. ble stiftet der for at det skal anses som et gyldig stiftet selskap.

I Sevic-saken var spørsmålet om det var i strid med etableringsfriheten etter EF art. 43 jfr. art. 48 (EØS art. 31 jfr. 34) å nekte registrering av fusjon med et grenseoverskridende element. Tysk rett hjemlet kun registrering av fusjoner mellom to juridiske personer med hjemsted i Tyskland. Domstolen kom til at å nekte selskapet registrert var en hindring for utøvelse av virksomhet og således i strid med etableringsretten. Det ble imidlertid presisert i dommen at medlemsstatene kan nekte registrering i enkelte tilfeller dersom det etter en konkret vurdering, er begrunnet i allmenne hensyn.

I Cartesio-saken var ett av spørsmålene om en EU-/EØS-stats lovgivning som forhindrer et selskap å flytte til en annen EU-/EØS-stat er i strid med EF art. 43 og 48 (EØS art. 31 og 34). Saken gjaldt et ungarsk kommandittselskap som ønsket å registrere et nytt operativt virksomhetssete i Italia. Det ungarske foretaksregisteret nektet registreringen med den begrunnelse at dersom selskapet flyttet virksomhetssete ville det ikke lenger være et ungarsk selskap. EF-domstolen kom til at det er opp til hver enkelt stat å avgjøre hva som

kreves for at et selskap skal anses stiftet i henhold til nasjonal rett, og i dette ligger muligheten til å kreve en viss tilknytning for at selskapet skal bestå under nasjonal rett.²⁰

Avgjørelsen i *Cartesio* fører til en uheldig rettssituasjon hvor stiftelsesteorien gjelder når selskaper fra EU-/EØS-stater flytter til Norge og hovedseteteorien gjelder når norske selskaper flytter ut.²¹

4 Stiftelsesmetoder

4.1 Hvorfor stifte et SE-selskap

Det kan være flere grunner til at virksomheter ønsker å stifte et SE-selskap.²² En av grunnene kan være et ønske om å forenkle selskapsstrukturen for å effektivisere driften av selskapet og derved redusere blant annet administrasjonskostnadene. Det har blitt påpekt at for de selskapene som driver virksomhet i to eller flere EU-/EØS-stater kan SE-selskapsformen gi ikke ubetydelige besparelser i administrative og juridiske utgifter.²³

At et SE-selskap har mulighet til å flytte hjemsted og dermed skifte nasjonalitet er en annen grunn til å stifte et SE-selskap. Dette gjør det mulig for selskapet å flytte dit arbeidskraften eller råvarene er tilgjengelig, eventuelt billigst. I denne sammenheng er det imidlertid nødvendig å påpeke at selv om det er mulig å flytte et SE-selskaps hjemsted så er det en relativt omfattende prosess med en rekke formaliteter, og myndighetene kan hindre flyttingen dersom det strider mot offentlige interesser, jfr. SE-forordningen art. 8 nr. 14 og SE-loven § 7 annet ledd annet punktum.

²⁰ *Cartesio* premiss 110.

²¹ *Mörsdorf* (2009) pkt. 4 b.

²² *Christensen* (2007) s. 75 flg.

²³ *Stokholm* (2002) s. 239.

En tredje begrunnelse for å stifte et SE-selskap kan være muligheten til å velge mellom ett- og to-nivåsystemet for organiseringen av selskapet. Dette er kanskje ikke i seg selv en viktig grunn til å stifte et SE-selskap, men det kan være et moment i en helhetlig vurdering.

Stiftelsen av et SE-selskap var tidligere eneste måte å få gjennomført en grenseoverskridende fusjon. Dette var derfor en viktig grunn til å stifte et SE-selskap. Etter vedtakelsen av EUs tiende selskapsdirektiv om grenseoverskridende fusjoner er nok muligheten for en grenseoverskridende fusjon alene ikke grunn til å stifte et SE-selskap, men dersom det også er et ønske om å flytte hjemsted vil stiftelsen av et SE-selskap være hensiktsmessig.

4.2 Generelt om stiftelsen av SE-selskap

Stiftelsen av et SE-selskap skiller seg vesentlig fra den stiftelsesmetode som er vanlig for AS og ASA i Norge. Ved stiftelse av et AS eller ASA utformer stifterne stiftelsesdokumenter, blir enige om selskapets vedtekter og skyter inn avtalt aksjekapital, jfr. aksjelovene § 2-1. Når alle stifterne har undertegnet stiftelsesdokumentet, er selskapet stiftet, jfr. aksjelovene § 2-9. Et SE-selskap kan imidlertid kun stiftes av et eller flere allerede eksisterende selskaper, det er altså ikke mulig for fysiske personer å stifte et SE-selskap.

Det er flere måter å stifte et SE-selskap. SE-forordningens art. 2 regulerer mulige stiftelsesmetoder. De forskjellige stiftelsesmetoder er også nevnt i SE-forordningens fortale punkt 10 og 11. Stiftelsesmetodene er uttømmende regulert i forordningen.

Det er noen vilkår som må være oppfylt uavhengig av hvilke stiftelsesmetode som blir benyttet.

For det første er det som utgangspunkt nødvendig at det eksisterer to eller flere selskaper før et SE-selskap kan stiftes. Det er imidlertid ikke noe i veien for at et selskap blir stiftet

for det formål å benytte selskapet til å stifte et SE-selskap, eller at et selskap etablerer virksomhet i en annen EU- eller EØS-stat med det formål å kunne etablere et SE-selskap.²⁴

For det andre er det nødvendig med et grenseoverskridende element, det vil si at selskapene som ønsker å stifte et SE-selskap, ikke kan være av samme nasjonalitet. To norske ASA kan således ikke uten videre stifte et SE-selskap. Begrunnelsen bak kravet om et grenseoverskridende element var frykt for at SE-selskapsformen skulle bli brukt til å omgå restriktive nasjonale regler.²⁵

For det tredje er det krav om at de selskaper som ønsker å stifte et SE-selskap selv er stiftet i overensstemmelse med lovgivningen i den EU-/EØS-staten det hører hjemme.

For det fjerde er det krav om at selskapet har forretnings- og hovedkontor innen EU/EØS, men det er ikke krav om at forretnings- og hovedkontoret ligger i den samme EU-/EØS-staten. SE-selskapet må imidlertid ha forretnings- og hovedkontor i samme EU-/EØS-stat, jfr. art. 7. Kravet om at både forretning- og hovedkontor må ligge innen EU/EØS, kan ikke fravikes når det gjelder omdanning. Ved de øvrige stiftelsesmetoder kan imidlertid hver enkelt EU-/EØS-stat bestemme at også selskaper med hovedkontor utenfor EU/EØS skal gis mulighet til å delta i stiftelsen av et SE-selskap, jfr. art. 2 nr. 5. Det følger av SE-loven § 4 at norsk rett tillater at selskaper med hovedkontor utenfor EØS kan delta ved stiftelsen av et SE-selskap.

4.3 Stiftelse ved fusjon

Det følger av SE-forordningen art. 2 nr. 1 jfr. art. 17 til 31 at et SE-selskap kan stiftes ved fusjon av to allmennaksjeselskaper. Fusjonen kan skje enten ved overtakelse eller ved stiftelse av nytt selskap, jfr. art. 17 nr. 2 og fusjonsdirektivet art. 3 og 4.

²⁴ Bråthen (2008) s. 44.

²⁵ Bråthen (2008) s. 44.

Fusjon etter forordningen er relativt lik den vi har etter norsk rett. Reglene i norsk rett er utformet i samsvar med fusjonsdirektivet, og SE-forordningen art. 17 viser til fusjonsdirektivet når det gjelder fremgangsmåten for fusjon.

Rettsvirkningene av en fusjon etter SE-forordningen er angitt i art. 29. Rettsvirkningene inntreer samtidig på den dato SE-selskapet registreres i samsvar med art. 12, jfr. art. 27. For fusjon ved overtakelse er rettsvirkningene at (a) alle aktiva og passiva i de overdragende selskapene overdras til det overtakende selskap, (b) aksjonærer i de overdragende selskapene blir aksjonærer i det overtakende selskapet, (c) de overdragende selskapene opphører og (d) det overtakende selskap blir et SE-selskap. Ved denne metoden blir altså det overtakende selskapet et SE-selskap ved fusjonen, mens de overdragende selskapene opphører.

For fusjon ved stiftelse av nytt selskap er rettsvirkningene at (a) alle aktiva og passiva i de fusjonerende selskaper overdras til SE-selskapet (b) aksjonærer i de fusjonerende selskaper blir aksjonærer i SE-selskapet og (c) de fusjonerende selskaper opphører. Til erstatning for de fusjonerende selskapene vil det altså oppstå et nytt selskap i form av et SE-selskap.

At de fusjonerende selskaper opphører har ført til at der er gitt regler som gir myndighetene mulighet til å nedlegge forbud mot at et selskap deltar i stiftelse av et SE-selskap ved fusjon, jfr. art. 19. Forutsetningen er at det er gitt mulighet for dette i nasjonal lovgivning. Det foreligger ikke en generell inngrepshjemmel i norsk rett som lar myndighetene stoppe en fusjon basert på offentlige hensyn. De inngrepshjemler som gjelder ellers vil imidlertid også gjelde i forhold til fusjon hvor selskapet blir et SE-selskap.²⁶ Et eksempel på slik hjemmel finnes i forretningsbankloven § 31 hvor fusjon mellom to forretningsbanker krever godkjenning av Kongen. Er det dermed en forretningsbank som skal delta i en fusjon kan Kongen stoppe fusjonen, jfr. SE-loven § 5.

²⁶ Ot.prp. nr. 17 (2004-2005) pkt. 4.1.

En rekke formaliteter må være i orden før fusjonen kan gå igjennom, se særlig SE-forordningen art. 20 til 26.

Det følger av art. 20 at ledelses- eller administrasjonsorganet i hvert selskap må utarbeide en fusjonsplan som skal inneholde blant annet navn og forretningskontor for de fusjonerende selskaper, navn og forretningskontor for det planlagte SE-selskapet, aksjenes bytteforhold og SE-selskapets vedtekter.

Etter art. 21 skal en rekke opplysninger offentliggjøres i et nasjonalt lysningsblad. I Norge vil slik offentliggjøring skje i Brønnøysundregistrenes elektroniske kunngjøringspublikasjon og i en avis som er alminnelig lest på selskapets forretningssted, jfr. asal. § 13-15. I henhold til bestemmelsen kan også hver EU-/EØS-stat fastsette ytterligere krav til hva som skal offentliggjøres. Norge har ikke benyttet denne muligheten slik at det er kun opplysningene angitt i art. 21 litra a til e som må offentliggjøres.

I utgangspunktet skal det oppnevnes sakkyndige for hvert av de fusjonerende selskapene, men det kan oppnevnes en eller flere uavhengige sakkyndige dersom selskapene kommer med en felles anmodning om dette, jfr. art. 22. De sakkyndige oppnevnes da av en rettslig myndighet i en av statene hvor de fusjonerende selskaper har sitt hjemsted eller i den EU-/EØS-stat SE-selskapet skal ha sitt hjemsted. De sakkyndige skal gjennomgå fusjonsplanen og utarbeide en rapport til selskapenes aksjonærer. Etter norsk rett er det revisor som utarbeider slik sakkyndigrapport, jfr. asal. § 13-10 jfr. § 2-6 annet ledd.

Det er forskjell i hvem som kan oppnevne de sakkyndige avhengig av om de oppnevnes for hvert av de fusjonerende selskapene eller om det oppnevnes uavhengige sakkyndige.²⁷ Oppnevnes de sakkyndige for hvert av selskapene, er det tilstrekkelig at vedkommende er

²⁷ Schaumburg-Müller (2011) s. 79.

generelt autorisert av en domstol eller forvaltningsmyndighet, og selskapet selv kan da oppnevne vedkommende. Ønsker derimot selskapene en eller flere felles sakkyndige, kan ikke selskapene selv oppnevne disse, de må oppnevnes av en domstol eller forvaltningsmyndighet.

Det er videre krav om at generalforsamlingen i hvert selskap må godta fusjonsplanen, men det er ikke noe bestemt flertallskrav i forordningen. Løsningen må da bli at det kreves flertall som for vedtektsendring fra generalforsamlingen i det norske allmennaksjeselskapet, altså to tredeler av de avgitte stemmer og den aksjekapital som er representert på generalforsamlingen, jfr. asal. § 13-3 annet ledd, jfr. § 5-18 første ledd.

Etter art. 25 og 26 må lovligheten av fusjonen kontrolleres, og kompetent myndighet i de fusjonerende selskapers medlemsstat og i medlemsstaten til SE-selskapets fremtidige forretningskontor må utstede attest som bekrefter at alle formaliteter er i orden. I Norge vil kompetent myndighet til å utstede slik attest være Foretaksregisteret, jfr. SE-loven § 5 annet ledd. Før slik attest er utstedt, kan fusjonen ikke gjennomføres, jfr. SE-forordningen art. 27 nr. 2.

4.4 Stiftelse ved opprettelse av holdingselskap

Et SE-selskap kan også stiftes ved etablering av et holdingselskap, jfr. art. 2 nr. 2 og art. 32 til 34.

Også her må det foreligge to selskaper før et SE-selskap kan stiftes, men det åpnes for at selskaper av AS-typen kan delta i stiftelsen, jfr. art. 2 nr. 2.²⁸ Ved denne stiftelsesformen, er det imidlertid ikke nødvendig at minst to av selskapene er regulert av forskjellige EU-/EØS-staters lovgivning. Her er det et alternativ at minst to av selskapene har datterselskap eller filial som er regulert av en annen EU-/EØS-stats lovgivning. To norske selskaper kan altså stifte et SE-selskap med denne metoden dersom de begge har datterselskaper eller

²⁸ Ot.prp. nr. 17 (2004-2005) pkt. 4.2.

filialer som er regulert av en annen EU-/EØS-stat. Det kreves videre at de stiftende selskaper har hatt datterselskapene eller filialene i minst to år, jfr. art. 2 nr. 2 litra b.

Ved bruk av denne stiftelsesmetoden har ikke nasjonale myndigheter mulighet til å nedlegge forbud mot stiftelsen slik de har ved fusjon. Bakgrunnen for dette er at de selskapene som initierer opprettelse av et holdingselskap fortsatt eksisterer etter at SE-selskapet er stiftet, jfr. art. 32. Myndighetene kan imidlertid komme med innsigelser ved en eventuell flytting av SE-selskapets forretningskontor uavhengig av stiftelsesmetode, jfr. art. 8 nr. 14.

At selskapene som initierer stiftelsen av SE-selskapet, fortsetter å eksistere, er naturlig da stiftelse av holdingselskapet skjer ved at aksjonærene i de initierende selskaper skyter inn aksjer som tingsinnskudd i det nye selskapet mot at de får aksjer i det nye selskapet, jfr. art. 33 nr. 4. Art. 32 nr. 2 medfører at holdingselskapet skal ha minst 50 prosent av stemmene i hvert av selskapene som initierer stiftelsen.

Som ved fusjon er det en rekke formaliteter som må være i orden før SE-selskapet kan registreres. Disse fremkommer i hovedsak av art. 32 nr. 2 til 6 og art. 33.

Det følger av art. 32 nr. 2 at ledelses- og administrasjonsorganene skal utarbeide en plan for stiftelsen av holdingselskapet. I et norsk ASA vil denne planen bli utarbeidet av selskapets styre. Planen skal inneholde mye av det samme som en fusjonsplan etter art. 20, men må i tillegg inneholde en rapport som forklarer de juridiske og økonomiske sider ved stiftelsen, og de konsekvenser stiftelsen vil ha for aksjonærer og arbeidstakere. Det er også nødvendig at planen angir den minste andel aksjer hvert av de deltagende selskaper må bidra med, og denne andelen må gi mer enn 50 prosent av stemmene i holdingselskapet.

Planen må offentliggjøres minst en måned før generalforsamlingen som skal ta stilling til stiftelsen av holdingselskapet. I følge art. 32 nr. 3 skal offentliggjøringen skje på den måte som er fastsatt i nasjonal lovgivning i samsvar med publisitetsdirektivet. Planen må

registreres i Foretaksregisteret som endring under det norske selskapet som deltar i stiftelsen av holdingselskapet, jfr. foretaksregisterloven § 3-1b. Verken publisitetsdirektivet eller foretaksregisterloven krever at planen skal kunngjøres på annen måte enn i Brønnøysundregistrenes elektroniske kunngjøringspublikasjon, jfr. foretaksregisterloven § 6-2 sjette ledd.

Det må oppnevnes sakkyndige som skal gå igjennom stiftelsesplanen og gi en rapport til aksjonærene i selskapene, jfr. art. 32 nr. 4. Det er imidlertid åpnet for at selskapene kan avtale at det kun skal utarbeides en enkelt rapport til alle aksjonærer istedenfor en rapport til aksjonærene i hvert selskap. De sakkyndige skal være uavhengige av selskapene og må være oppnevnt eller godkjent enten av forvaltningsmyndighet eller rettslig myndighet i den EU-/EØS-stat ett av selskapene har sitt hjemsted.. Etter art. 32 nr. 5 skal rapporten de sakkyndige utarbeider, angi blant annet om bytteforholdet for aksjene er rettferdig og rimelig.

Generalforsamlingen i hvert selskap må deretter godkjenne stiftelsesplanen for SE-selskapet. Det er ikke oppgitt noe krav til hvilket flertall som kreves, men det vil være naturlig at det også her kreves flertall som for vedtektsendring, jfr. asal.§ 5-18 første ledd.

Arbeidstakernes innflytelse i SE-selskapet skal fastsettes etter SE-direktivet. Her har generalforsamlingen i hvert deltagende selskap mulighet til å sette som vilkår for registreringen av SE-selskapet at de ordninger som fastsettes for arbeidstakeres innflytelse, må godkjennes av generalforsamlingen.

Aksjonærene i selskapene som tar initiativ til opprettelsen av holdingselskapet, har en frist på tre måneder fra stiftelsesplanen er endelig fastlagt til å gi beskjed om de har til hensikt å bidra med sine aksjer ved stiftelsen, jfr. art. 33 nr. 1. Det er kun dersom aksjonærene har overdratt den minste andel aksjer i hvert selskap som fastsatt i stiftelsesplanen innen fristen, at stiftelsen av SE-selskapet kan gjennomføres.

De aksjonærer som har bidratt med sine aksjer til stiftelsen av SE-selskapet, skal motta aksjer i holdingselskapet, jfr. SE-forordningen art. 33 nr. 4.

Først når det er bevist at alle formaliteter er i orden, kan SE-selskapet registreres. Det er ikke i forordningen gitt særskilte regler om hvorledes dette skal bevises eller hvem som skal bekrefte at formalitetene er i orden. Den mest naturlige løsningen er at dette gjøres på samme måte som ved utstedelse av attest på at alle formaliteter er i orden i forbindelse med en fusjon, altså at det utstedes attest fra Foretaksregisteret, jfr. SE-loven § 5 annet ledd.

Når alle vilkår for stiftelsen av SE-selskapet er oppfylt, skal selskapet offentliggjøres i hjemstaten til hver av de selskaper som har skutt inn sine aksjer i holdingselskapet. Stiftelsen offentliggjøres på samme måte som planen for stiftelse av holdingselskap, se punkt 4.4.

Art. 34 åpner for at hver enkelt medlemsstat har muligheten til å vedta bestemmelser til beskyttelse av mindretallsaksjonærer som går imot stiftelsen av holdingselskapet, kreditorer og arbeidstakere. Det er i Norge ikke gitt noen slike bestemmelser.

4.5 Stiftelse ved opprettelse av datterselskap

Den tredje mulighet for å stifte et SE-selskap ved opprettelse av et datterselskap, art. 2 nr. 3, jfr. art. 35 og 36.

Etter art. 2 nr. 3 kan selskaper i henhold til EF-traktatens art. 48 nr. 2 (EØS-avtalen art. 34 annet ledd) og andre offentlige eller privatrettslige rettssubjekter delta i stiftelsen av et SE-selskap etter denne metoden. Dette medfører at alle typer selskaper, så lenge de driver ervervsmessig virksomhet, kan delta i stiftelsen av et SE-selskap etter denne metoden.

Det er ikke noen egen stiftelsesmetode for et datterselskap etter norsk rett. Et datterselskap stiftes på samme måte som et ASA, altså ved utforming av stiftelsesdokumenter og vedtekter, og innskudd av aksjekapital. Etter norsk rett er et datterselskap et selskap som et annet selskap har bestemmende innflytelse over, jfr. asal. § 1-3. Slik bestemmende

innflytelse kan morselskapet ha enten gjennom avtale eller som eier av aksjer. Det som skiller et datterselskap fra andre ASA, er altså at et annet selskap har bestemmende innflytelse over det. Selskapet som har bestemmende innflytelse over datterselskapet kalles et morselskap, og sammen utgjør de et konsern, jfr. asal. § 1-3 tredje ledd.

I SE-forordningen er det imidlertid ikke noe krav om at morselskapet skal ha bestemmende innflytelse over datterselskapet for at det skal kunne defineres som et datterselskap. SE-selskapet vil således enten være datterselskap av alle selskapene som deltar i stiftelsen, selv om ikke alle kan ha bestemmende innflytelse i SE-selskapet. Denne situasjonen ville i Norge blitt kalt et joint venture. Alternativt vil SE-selskapet være datterselskapet til kun ett av de stiftende selskaper.

Denne stiftelsesmetoden er ikke like grundig regulert i SE-forordningen som de øvrige stiftelsesmetoder. Det er i art. 36 henvisning til de nasjonale regler om stiftelse av datterselskap i form av allmennaksjeselskap. Stiftelsen av et SE-selskap med denne metoden vil dermed skje på samme måte som opprettelse av et norsk datterselskap i form av et ASA.

SE-selskapets nasjonalitet behøver ikke være sammenfallende med ett av morselskapenes. SE-selskapet kan altså velge en hvilken som helst EU-/EØS-stat som sitt hjemsted, uavhengig av morselskapenes nasjonalitet.²⁹ Det kreves imidlertid at SE-selskapets forretnings- og hovedkontor ligger i samme EU-/EØS-stat, jfr. SE-forordningen art. 7.

4.6 Stiftelse ved omdanning

Den fjerde og siste måten å stifte et SE-selskap på, er omdanning etter art. 2 nr. 4, jfr. art. 37.

Et ASA kan omdannes til et SE-selskap dersom det i minst to år har hatt et datterselskap som er underlagt en annen EU-/EØS-stats lovgivning. Datterselskapet behøver ikke være et

²⁹ Schaumburg-Müller (2011) s. 98.

ASA, men det kan således være en hvilken som helst type selskap. Det er imidlertid ikke tilstrekkelig at det er en filial.³⁰ Det er heller ikke noe i veien for å etablere et datterselskap i en annen medlemsstat for det formål senere å kunne omdanne morselskapet til et SE-selskap, eneste kravet etter forordningen er at datterselskapet har eksistert i to år.

Art. 37 nr. 2 medfører kontinuitet ved omdanning. Det vil si at omdannelsen ikke medfører at selskapet oppløses eller at det dannes en ny juridisk person. Denne kontinuiteten medfører at myndighetene ikke kan nedlegge forbud ved omdanning slik som ved fusjon. Siden den juridiske personen består, forsvinner ikke selskapet fra medlemsstatens område slik tilfellet vil være ved fusjon. Myndighetene kan fortsatt nedlegge forbud dersom SE-selskapet senere beslutter å flytte, jfr. art. 8 nr. 14.

Flytting av selskapets hovedkontor kan ikke skje samtidig som omdanningen, jfr. art. 37 nr. 3. Det er imidlertid ikke noe i veien for at slik flytting beslutes umiddelbart etter omdanningen er gjennomført og SE-selskapet er registrert.

4.7 Valg av stiftelsesmetode

Hvilken av metodene som bør benyttes for å stifte et SE-selskap, beror på formålet med stiftelsen.

Som det fremgår av fremstillingen i punkt 4.3, er stiftelse av SE-selskap ved fusjon en relativt omfattende stiftelsesmetode. Selv om fremgangsmåten etter tiende selskapsdirektiv ikke noe særlig mindre omfattende, bør den fremgangsmåten vurderes med mindre det også er ønskelig med et SE-selskap.

For å gjennomføre stiftelse av et SE-selskap ved fusjon kreves det minst to selskaper av ASA-typen. Det er ikke noe i veien for at et ASA opprettes i en annen EU-/EØS-stat med det formål å benytte selskapet i en fusjon. Dersom det er nødvendig å opprette et selskap

³⁰ Christensen (2007) s. 363.

for å oppfylle kravet om et grenseoverskridende element, bør imidlertid stiftelsesmetoden omdanning vurderes. Selv om det også er krav om et grenseoverskridende element ved omdanning, er det her ikke krav om at det annet selskap er et ASA, det vil være tilstrekkelig at datterselskapet er et AS. Det vil generelt være enklere å stifte et AS enn et ASA, og det er gjennomgående lavere krav til aksjekapitalen i et AS enn ett ASA.

Omdanning fremstår som den enkleste metoden for stiftelse av et SE-selskap. Dette kan være en hensiktsmessig metode da den ikke medfører at det stiftes et nytt selskap, eller at et av selskapene som er med i prosessen opphører.

Når det gjelder stiftelse gjennom holdingselskap eller datterselskap, vil disse metodene selvfølgelig være hensiktsmessige dersom det er behov for, eller ønskelig med et holding- eller datterselskap. Stiftelse ved opprettelse av holdingselskap vil for eksempel kunne være aktuelt dersom man ønsker å samordne selskaper i flere land under et SE-selskap. Drives det virksomhet i flere europeiske land gjennom aksje- eller allmennaksjeselskaper, kan det være hensiktsmessig å opprette et SE-selskap gjennom stiftelse av et holdingselskap som de øvrige selskaper skyter inn sine aksjer i.

5 Omdanning fra AS til ASA

5.1 Generelt om omdanning fra AS til ASA

Siden SE-selskapet er en parallell til et ASA, og ikke et AS, vil det være nødvendig først å omdanne AS'et til et ASA. Selv om SE-forordningen i visse tilfeller tillater et AS å delta i stiftelsen av et SE-selskap, er det ikke åpnet for direkte å omdanne et AS til et SE-selskap.

Utgangspunktet ved omdannelse av et AS er at selskapet oppløses etter aksjeloven kapittel 16, og stiftes på nytt etter reglene for den selskapsform som er ønsket, i dette tilfellet ville det vært snakk om stiftelse etter allmennaksjeloven. Det er imidlertid gitt regler som fører til at et AS kan omdannes til et ASA (og omvendt) uten å gå veien om oppløsning.

Skillet mellom AS og ASA ble innført som en følge av tilpasning av norsk lovgivning til EU.³¹ Dette er ikke det samme som et skille mellom ”små” og ”store” selskaper ettersom det er fullt mulig med et ”lite” ASA og et ”stort” AS. Generelt er imidlertid reglene for ASA tilpasset selskaper med mange aksjonærer, mens reglene for AS er tilpasset selskaper med få aksjonærer. Dette kommer blant annet frem gjennom reglene i asl. § 4-25 om utelukkelse av en aksjonær. Etter søksmål kan et AS få rett til å utløse en aksjonær dersom det har oppstått et alvorlig og varig motsetningsforhold mellom aksjonæren og andre aksjonærer i selskapet. Hensynet bak regelen er at siden et AS ofte har få aksjonærer som har behov for å samarbeide tett om selskapets virksomhet, er det nødvendig med en sikkerhetsventil dersom forholdet mellom aksjonærer skjærer seg fullstendig.³² Tilsvarende regel finnes ikke i allmennaksjeloven da det som regel ikke er et like tett samarbeid mellom aksjonærene.

Reglene om omdanning finnes i aksjelovene kapittel 15, og medfører at et AS kan omdannes til et ASA uten å gå veien om oppløsning, og med kontinuitet. Selskapet forblir altså den samme juridiske person til tross for omdanningen. Begrunnelsen for å gi denne muligheten var at reglene om de to selskapsformer i stor grad var sammenfallende, fordi det var et ønske om å gjøre omdanning mellom de to selskapsformer enklere og fordi det var et ønske om reell valgfrihet når det kom til selskapsform.³³

Selve omdanningen av et AS til et ASA er relativt enkelt. Det følger av asl. § 15-1 at styret skal utarbeide et forslag til omdanningsvedtak og vedtektsendring. Forslaget må inneholde en begrunnelse for, og oversikt over virkningene av en omdanning, og skal vedlegges innkallingen til generalforsamlingen. Deretter må generalforsamlingen vedta omdanningen med flertall som for vedtektsendring, og omdanningsvedtaket meldes til Foretaksregisteret. I samme beslutning må generalforsamlingen treffe vedtak om at andre enn aksjonærer eller

³¹ Bråthen (2008) s. 53.

³² Bråthen (1999) pkt. 5.1.

³³ NOU 1993:29 pkt. 15. 4. 3. 1. og NOU 1996:3 pkt. 2.3.

bestemte navngitte personer skal innbys til å tegne aksjer i det nye selskapet, jfr. asl. § 15-1. Selskapet anses som et ASA når vedtaket er registrert i Foretaksregisteret, jfr. asl. §15-3. Det kan imidlertid ikke besluttes omdanning fra ASA til SE-selskap på samme generalforsamling. Dette kan først vedtas i en ny generalforsamling etter omdanningen til ASA er registrert i Foretaksregisteret.

Det er flere forskjeller i reglene for AS og ASA.³⁴ Da det vil gå for langt å komme inn på alle her, vil jeg kort se på de som er viktigst å ta stilling til ved omdanning fra AS til ASA når det endelige målet er videre omdanning til SE-selskap.

5.2 Nødvendige endringer

5.2.1 Vedtekter

Det kreves at selskapets vedtekter endres ved omdanningen, da disse etter asal. § 2-2 må angi at selskapet skal være et allmennaksjeselskap og antall aksjer i selskapet, noe som ikke er nødvendig i vedtektene til et AS, jfr. asl. § 2-2.

Det er ikke noen bestemmelse i SE-forordningen som oppgir noe minstekrav til selskapets vedtekter. Resultatet er da at minstekravet vil være tilsvarende minstekravet for ASA, jfr. SE-forordningen art. 9 nr. 1 litra c iii.

5.2.2 Aksjekapital

Et ASA må ha en aksjekapital på minst en million norske kroner mens et AS kun behøver en aksjekapital på 30.000 norske kroner, jfr. aksjelovene § 3-1.

Dersom det er nødvendig å forhøye aksjekapitalen er det viktig å huske at selskapet er et aksjeselskap under omdannelsesprosedyren, noe som fører til at kapitalforhøyelse må skje etter aksjeloven kapittel 10. Selskapet kan altså ikke henvende seg til allmennheten med

³⁴ Bråthen (2008) s. 55.

tilbud om tegning av aksjer.³⁵ Det er imidlertid ikke krav til ny innskutt kapital. Dersom selskapet har annen egenkapital i form av overkursfond eller fri egenkapital kan det gjennomføres en fondsemissjon etter asl. § 10-20.

For det endelige målet om stiftelse av et SE-selskap vil det også være nødvendig å forhøye aksjekapitalen dersom AS'et ikke har høyere aksjekapital enn 30.000 norske kroner. Et SE-selskap må ha en aksjekapital på minst 120.000 euro, jfr. SE-forordningen art. 4 nr. 2, noe som tilsvarer omtrent 920.000 norske kroner etter dagens kurs.³⁶ Hadde det vært mulig å omdanne direkte fra AS til SE-selskap ville det kun vært nødvendig å øke aksjekapitalen til 920.000 norsk kroner. Dette er imidlertid en såpass liten forskjell at det ikke ville hatt særlig praktisk betydning.

5.2.3 Styresammensetning

Det er også forskjellige krav til sammensetningen av selskapenes styre. Et AS kan ha kun én person i styret dersom det har en aksjekapital på under tre millioner mens et ASA må ha minst tre medlemmer i styret, jfr. aksjelovene § 6-1. Dersom et AS kun har et eller to medlemmer i styret må det også velges minst ett varamedlem, i et ASA er det derimot opp til generalforsamlingen hvorvidt varamedlemmer skal velges, jfr. aksjelovene § 6-3. Videre er det krav til representasjon av begge kjønn i styret i et ASA, mens styret i et AS ikke har tilsvarende krav, jfr. asal. § 6-11a.

Styret i et SE-selskap skal bestå av minst tre medlemmer, jfr. SE-forordningen art. 39 nr. 4 og 43 nr. 2, SE-loven § 9 fjerde ledd og § 10 fjerde ledd. Etter forordningen kreves det imidlertid ikke representasjon av begge kjønn i SE-selskapets styre.

Spørsmålet her blir om det gjelder krav til kjønnsrepresentasjon i styret for et SE-selskap registrert i Norge. Det følger av SE-forordningen art. 9 at nasjonal lovgivning kommer til

³⁵ Matres kommentar til aksjeloven § 15-1 (note 2315).

³⁶ 13. september 2012.

anvendelse i de tilfeller et spørsmål ikke er regulert av forordningen selv eller selskapets vedtekter etter forordningen, og etter SE-loven § 9 første ledd og § 10 første ledd gjelder reglene i allmennaksjeloven kapittel 6 såfremt ikke annet følger av SE-forordningen.

På den ene siden er det ingen regler i forordningen angående kjønnsrepresentasjon i selskapets organer. Dette kan tale for at spørsmålet ikke er regulert i forordningen og at asal. § 6-11a dermed kommer til anvendelse på et SE-selskap registrert i Norge. På den andre siden ble ikke SE-loven endret slik at regler om kjønnsrepresentasjon i styret ble tatt inn når disse trådte i kraft i for ASA i 2006. Dette kan tale for at det ikke er krav til kjønnsrepresentasjon i SE-selskaper.

Det er kun Norge som har regler om kjønnsrepresentasjon i selskapers styre. Å kreve dette for et SE-selskap registrert i Norge, vil derfor kunne medføre en unødvendig hindring for selskaper som ønsker å flytte sitt hjemsted til Norge. Et slikt krav vil altså motarbeide formålet om mobilitet for selskapet. En slik regel ville også føre til at formålet om rettsenhet i mindre grad blir oppfylt. På bakgrunn av dette mener jeg det ikke kan stilles krav om kjønnsrepresentasjon i styret til et SE-selskap registrert i Norge. Dersom lovgiver ønsket at reglene skulle gjelde også for SE-selskaper, burde dette kommet klart frem i lovgivningen.

Det er imidlertid neppe noe i veien for at selskapet selv i sine vedtekter kommer med regler om kjønnsrepresentasjon i de ledende organer.

5.2.4 Revisjonsplikt

Det er også forskjell når det gjelder revisjonsplikten for AS og ASA. Etter revisorloven § 2-1 har et ASA alltid revisjonsplikt. Styret i et AS kan imidlertid velge bort revisjon dersom selskapet har under fem millioner i driftsinntekter, balansesum under 20 millioner, gjennomsnittlig antall ansatte ikke overstiger ti årsverk og generalforsamlingen har gitt styret fullmakt til å velge bort revisjon, jfr. asl. § 7-6.

Dersom AS'et har valgt bort revisor er det nødvendig å velge revisor i ASA'et etter reglene i asal. § 7-1. Dersom revisor ikke er valgt og meldt til Foretaksregisteret skal selskapet tvangsoppløses, jfr. asal. § 16-15 første ledd nr. 4.

SE-selskaper er ikke nevnt som revisjonspliktige i revisorloven, men etter SE-forordningen art. 61 gjelder de nasjonale regler angående regnskaps- og revisjonsplikt for ASA tilsvarende for et SE-selskap. Et SE-selskap registrert i Norge er således revisjonspliktig etter revisorloven § 2-1 på lik linje med et ASA.

5.2.5 Foretaksnavn

Det er ikke krav om at selskapets foretaksnavn endres ved omdanningen, ut over at det må bytte ut betegnelsen AS med ASA, jfr. foretaksnavneloven § 2-2 tredje og fjerde ledd.

Ved den videre omdannelse til SE-selskap blir det igjen nødvendig å bytte ut betegnelsen ASA med SE, jfr. SE-forordningen art. 11 og foretaksnavneloven § 2-2 sjette ledd.

6 Omdanning fra ASA til SE-selskap

6.1 Hjemmel for omdanning fra ASA til SE-selskap

Det følger av SE-forordningen art. 2 nr. 4 at et ASA kan omdannes til et SE-selskap. De nærmere regler om hvordan dette gjøres finner vi i art. 37. Det er imidlertid ikke alle sider ved en omdanning som er regulert av SE-forordningen og det følger av SE-loven § 6 at reglene i allmennaksjeloven kapittel 15 gjelder så langt de passer for de tilfeller som ikke er regulert i forordningen.

For de øvrige stiftelsesmetoder er det åpnet for at selskaper som ikke har sitt hovedkontor innen EU/EØS, kan delta i stiftelsen av et SE-selskap, jfr. SE-forordningen art. 2 nr. 5. Selskapene må imidlertid ha sitt forretningskontor innen EU/EØS. Denne muligheten har ikke et selskap som ønsker å benytte stiftelsesmetoden ”omdanning”. For å benytte denne

stiftelsesmetoden må selskapet ha både sitt hovedkontor og sitt forretningskontor innen EU/EØS, men det kreves ikke at de ligger i samme land.³⁷

6.2 Vilkår for omdanning fra ASA til SE-selskap

SE-forordningen art. 37 gir en oversikt over hvilke steg det er nødvendig å ta for å omdanne et ASA til et SE-selskap.

Etter art. 37 nr. 1 kan et SE-selskap stiftes i samsvar med art. 2 nr. 4. Det vil si at et allmennaksjeselskap som er stiftet i samsvar med en EU-/EØS-stats lovgivning og har sitt forretnings- og hovedkontor i EU/EØS, kan omdannes til et SE-selskap forutsatt at selskapet i minst to år har hatt et datterselskap som er regulert av en annen medlemsstats lovgivning. Forretnings- og hovedkontoret behøver ikke ligge i samme EU-/EØS-stat, men for SE-selskapet er det nødvendig at disse er samlokalisert, jfr. art. 7. Hvis selskapet som ønsker å omdanne seg til et SE-selskap, har forretnings- og hovedkontor i forskjellige EU-/EØS-stater vil det altså være nødvendig å flytte hovedkontoret dit forretningskontoret ligger.

Det er i art. 37 nr. 2 henvist til art. 12 som blant annet henviser videre til SE-direktivet. SE-direktivet regulerer arbeidstakeres innflytelse i selskapet, se punkt 8.5.2. Henvisningen betyr at selskapets juridiske personlighet kun kan bevares dersom SE-direktivet er oppfylt.³⁸ Det kan se ut som om resultatet av at SE-direktivet ikke er oppfylt ved omdanningen etter art. 37 nr. 2 jfr. art. 12, er at selskapet må oppløses. Dette kan imidlertid ikke være tilfellet. Resultatet av at SE-direktivet ikke er oppfylt må bli at registreringen av SE-selskapet ikke kan skje, og at selskapet forblir et ASA.

Omdanning fra ASA til SE-selskap medfører ikke at selskapet oppløses og at det deretter dannes en ny juridisk person. Det er altså kontinuitet ved omdanning. Slik kontinuitet

³⁷ Schaumburg-Müller (2011) s. 71.

³⁸ Schaumburg-Müller (2011) s. 100.

medfører blant annet at det ikke skjer noe faktisk debitorskifte for selskapets medkontrahenter. Kontinuiteten medfører også at myndighetene ikke har mulighet å nedlegge forbud mot omdanningen begrunnet i offentlige interesser slik de har når stiftelse av et SE-selskap skjer ved fusjon.

Det fremgår av art. 37 nr. 3 at selskapets forretningskontor ikke kan flyttes fra en EU-/EØS-stat til en annen samtidig som omdanningen gjennomføres. Det er imidlertid ikke noe i veien for at prosessen for å flytte forretningskontoret starter umiddelbart etter at omdanningen er gjennomført, og SE-selskapet er registrert.

Etter art. 37 nr. 4 skal ledelses- eller administrasjonsorganet utarbeide en plan for omdanningen, og en rapport som forklarer og begrunner de juridiske og økonomiske sidene ved omdanningen. Rapporten skal også angi hvilke konsekvenser omdanningen vil få for aksjonærer og arbeidstakere. Det vil være styret i et ASA som skal utarbeide omdanningsplanen og rapporten. Omdanningsplanen må offentliggjøres minst en måned før generalforsamlingen som skal ta stilling til omdanningen, jfr. art. 37 nr. 5. Omdanningsplanen skal offentliggjøres på samme måte som planen for stiftelse av holdingselskap, se punkt 4.4.

Dette er tilnærmet samme prosedyre som ved omdanning av et ASA etter asl. § 15-1 annet ledd, hvor styret skal utarbeide forslag til omdanningsvedtak og vedtektsendring, og forslaget skal begrunne omdanningen og gi en oversikt over virkningene av den.

I tillegg til omdanningsplanen og den rapporten styret må utarbeide, må det oppnevnes en eller flere sakkyndige som må bekrefte at selskapet har netto aktiva som minst tilsvarer dets kapital pluss de reserver som i henhold til lov eller vedtekter ikke må fordeles, jfr. art. 37 nr. 6. Det vil si at det ikke kan foreligge udekkede tap. Bekreftelsen må foreligge før generalforsamlingen som skal godkjenne omdanningen.

Etter SE-forordningen art. 37 nr. 7 må generalforsamlingen godkjenne omdanningen og SE-selskapets vedtekter, jfr. art. 37 nr. 7. Generalforsamlingens beslutning må treffes som fastsatt av de bestemmelser som gjennomfører fusjonsdirektivets art. 7. I Norge vil det si at godkjenningen må skje med flertall som for vedtektsendring, jfr. asal. § 13-3 annet ledd første punktum sml. asal. § 5-18. Har selskapet flere aksjeklasser må det foretas særskilt avstemning for hver av de aksjeklasser som får sine rettigheter forringet ved endringen, jfr. fusjonsdirektivet art. 7 nr. 2.

Art. 37 nr. 8 åpner for at en EU-/EØS-stat kan sette som vilkår for omdanningen at det organ i selskapet der arbeidstakernes innflytelse er organisert, har gitt sin tilslutning med kvalifisert flertall eller enstemmighet. Lovgiver kunne altså satt som vilkår at styret eller bedriftsforsamlingen, avhengig av i hvilket av disse organer arbeidstakernes representasjon er organisert, skulle gi sin tilslutning til omdanningen. Denne adgangen er ikke benyttet i Norge.³⁹ Det er således ikke krav om at for eksempel bedriftsforsamlingen skal gi sin tilslutning til en omdanning. Å gi en slik tilslutning er heller ikke en del av bedriftsforsamlingens oppgave etter allmennaksjeloven, jfr. asal. § 6-37. Omdanning fra ASA til SE-selskap utgjør verken en investering av betydelig omfang, eller en omlegging av driften som vil medføre større endringer eller omdisponering av arbeidsstyrken, jfr. asal. § 6-37 fjerde ledd.

Det er således opp til generalforsamlingen å avgjøre om omdanningen skal gjennomføres. Er flertallet av aksjonærene, i både antall aksjer og aksjekapital, også arbeidstakere kan de selvfølgelig stemme slik at omdanningen ikke blir vedtatt, men dette skjer da i kraft av at de er aksjonærer, ikke arbeidstakere.

Registrering av SE-selskapet medfører ikke at det dannes en ny juridisk person. Det er kun en endring av selskapstype, noe som medfører at alle rettigheter og forpliktelser

³⁹ Ot.prp. nr. 17 (2004-2005) pkt. 4.4.

videreføres. Dette gjelder også alle ansettelsesavtaler og de rettigheter og plikter som følger av disse, jfr. SE-forordningen art. 37 nr. 9

6.3 Nærmere om kravet til datterselskap

Som nevnt i punkt 4.5, kreves det at ASA'et i minst to år har hatt et datterselskap som er underlagt en annen EU-/EØS-stats lovgivning, jfr. SE-forordningen art. 2 nr. 4. Dette kravet ble tatt inn i forordningen som en garanti for å begrense risikoen for at SE-selskapsformen ble brukt som et middel for å omgå nasjonal lovgivning.⁴⁰

Det er ikke krav om at datterselskapet også er et ASA, det kan således være et AS eller et ANS. Det er imidlertid ikke tilstrekkelig at ASA'et har hatt en filial i to år før omdannelsen, det er kun et datterselskap som muliggjør denne stiftelsesmetoden.

Etter fusjonsskattedirektivet kan en filial omdannes til et datterselskap med skattemessig kontinuitet, noe som fører til at en filial enkelt kan omdannes til et datterselskap innen EU. Dersom et norsk ASA har en filial i en EU-stat, kan altså denne skattefritt omdannes til et datterselskap for å muliggjøre bruk av denne stiftelsesmetoden. Omdanning fra ASA til SE-selskap kan imidlertid ikke skje før tidligst to år etter at filialen er omdannet til et datterselskap.

Fusjonsskattedirektivet omfattes ikke av EØS-avtalen, og det er ikke innført tilsvarende regler om skattemessig kontinuitet ved omdanning av filial til datterselskap i Norge, jfr. skatteloven § 11-20. For et utenlandsk selskap som har filial i Norge, kan filialen altså ikke skattefritt omdannes til et datterselskap. Det kan dermed lønne seg å opprette et datterselskap uavhengig av filialen dersom det utenlandske selskapet trenger et datterselskap for å omdanne seg til et SE-selskap. Hvorvidt det lønner seg å opprette et datterselskap i Norge, eller om for eksempel England er å foretrekke dersom eneste

⁴⁰ Christensen (2007) s. 363.

begrunnelse for opprettelse av selskapet er å benytte det til å stifte et SE-selskap ved omdanning, er et annet spørsmål.

Et spørsmål er om datterselskapet må ha eksistert i to år før generalforsamlingen vedtar omdanning, eller om det er tilstrekkelig at det har eksistert i to år før selskapet kan registreres som et SE-selskap. Dette er et spørsmål forordningen ikke gir noe svar på. Etter art. 2 nr. 4 fremgår det kun at et ASA ”kan omdannes til et SE-selskap dersom det i minst to år har hatt et datterselskap”, dette kan forstås på begge måter. Selv om det ikke gis noe klart svar på dette i forordningen vil det naturlige være at datterselskapet må ha eksistert i to år på det tidspunkt generalforsamlingen fatter vedtak om omdanning.⁴¹ Dette vil være naturlig da generalforsamlingen mest sannsynlig ikke kan vedta omdanning før alle betingelsene for stiftelse av SE-selskapet er oppfylt.

Et annet spørsmål er om det er tilstrekkelig at AS’et i to år har hatt et datterselskap, som er underlagt en annen medlemsstats lovgivning. Etter en streng fortolkning av ordlyden i art. 2 nr. 4, er det ASA’et selv som må ha hatt datterselskapet. Siden vi har kontinuitet ved omdanning fra AS til ASA, vil selskapet være samme juridiske person både som AS og som ASA. Dette taler for at det er tilstrekkelig at AS’et i to år har hatt det aktuelle datterselskapet. Jeg vil anta at kravet om at selskapet i minst to år har hatt et datterselskap underlagt en annen EU-/EØS-stats lovgivning, er oppfylt dersom det AS som omdannes til ASA, har hatt et slikt datterselskap.

7 Flytting av forretningskontoret

Dersom selskapet ønsker å flytte sitt forretningskontor, kan ikke dette gjøres samtidig med omdanningen, jfr. art. 37 nr. 2. Det er imidlertid ikke noe i veien for at forretningskontoret flyttes umiddelbart etter at omdanningen er gjennomført og SE-selskapet registrert.

⁴¹ Christensen (2007) s. 364.

Et ASA kan ikke flytte forretningskontor til en annen stat uten å gå veien om oppløsning og nystiftelse. Det er altså ikke mulig å flytte et ASA med kontinuitet. Dette gjelder også innenfor EU/EØS da EF-domstolen i Daily Mail-saken fastslo at etableringsretten ikke medfører krav på at et selskap skal kunne foreta et nasjonalitetsskifte. Dette vil endre seg dersom fjortende selskapsdirektiv om grensekryssende flytting av selskapers registrerte kontor blir vedtatt, og trer i kraft. Frem til det skjer, er etablering av et SE-selskap eneste mulighet til å flytte et selskaps forretningskontor uten å gå veien om oppløsning.

Ved flytting av selskapets forretningskontor må fremgangsmåten som er skissert i art. 8 følges. Flytting vil ikke medføre oppløsning av SE-selskapet eller etablering av en ny juridisk person, jfr. art. 8 nr. 1. Flytting medfører ikke bare at selskapets hovedkontor og forretningskontor flyttes, selskapets nasjonalitet forandres også ved flyttingen.⁴²

Det er en rekke formaliteter som må være i orden før selskapet kan få flyttingen registrert.

Det må utarbeides en flytteplan som skal offentliggjøres. Flytteplanen skal offentliggjøres på samme måte som planen for stiftelse av holdingselskap, se punkt 4.4.

Flytteplanen skal omfatte en rekke punkter som er angitt i art. 8 nr. 2, blant annet nåværende og eventuelt nytt navn, nåværende og nytt forretningskontor, konsekvensene av flyttingen for arbeidstakernes innflytelse og tidsplanen for flyttingen.

Det skal også utarbeides en rapport som forklarer bakgrunnen og konsekvensene av flyttingen for aksjonærer, kreditorer og arbeidstakere. Denne rapporten skal gjøres tilgjengelig på selskapets forretningskontor minst én måned før generalforsamlingen skal ta stilling til flyttingen, jfr. SE-forordningen art. 8 nr. 4.

⁴² Ot.prp. nr. 17 (2004-2005) pkt. 5.3.1.

Beslutning om flytting skal treffes etter reglene i art. 59, det vil si ved et generalforsamlingsvedtak med to tredelers flertall. Slikt vedtak kan ikke treffes før det har gått to måneder etter at flytteplanen er offentliggjort.

Kompetent myndighet i nåværende hjemstat må utstede en attest som bekrefter at alle formaliteter er i orden før flyttingen kan gjennomføres. I Norge er kompetent myndighet Foretaksregisteret, jfr. SE-loven § 7 tredje ledd. For at denne attesten skal kunne utstedes må selskapet bevise at kreditorer og andre rettighetshaveres interesser er tilstrekkelig beskyttet i overensstemmelse med EU-/EØS-statens lovgivning.

Å tilføye ”under flytting” på alle kunngjøringer og andre dokumenter, er et tiltak for vern av kreditorer som SE-selskaper registrert i Norge må følge, jfr. SE-loven § 7 første ledd. Tiltaket innebærer at kreditorer og andre blir gjort oppmerksomme på at selskapet er i ferd med å flytte.⁴³ Dersom de ønsker informasjon angående flyttingen kan de ta kontakt med selskapet. Et annet tiltak for vern av kreditorer er at reglene i asal. §§ 13-14 til 13-17 gjelder så langt de passer, jfr. SE-loven § 7 annet ledd. Dette innebærer blant annet at flytteplanen må kunngjøres i Brønnøysundregistrenes elektroniske kunngjøringspublikasjon og to ganger i en avis som er alminnelig lest på selskapets forretningssted, jfr. asal. § 13-15. Viktig er det også at asal. § 13-16 får anvendelse. Asal. § 13-16 første ledd gir en kreditor med en uomtvistet og forfalt fordring rett til å få denne innløst av selskapet før det flytter. Dersom fordringen er omtvistet eller uforfalt, har kreditor mulighet til å kreve betryggende sikkerhet før selskapet flytter, jfr. annet ledd.

Før registreringen i selskapets nye hjemstat kan foretas, må det dokumenteres at formalitetene som er nødvendig for registrering i staten er gjennomført. Flyttingen av SE-selskapet trer i kraft på den dato registreringen gjennomføres i den nye hjemstaten, men det er først når den nye registreringen er offentliggjort at selskapet kan gjøre det nye

⁴³ Bråthens kommentar til SE-loven § 7 (note 19).

forretningskontoret gjeldende overfor tredjemann. Registreringen skal offentliggjøres i samsvar med art. 12 og 13, og etter art. 14 er det nødvendig at flyttingen også offentliggjøres i De Europeiske Fellesskaps Tidende. Offentliggjøringen etter art. 14 er kun til orientering og det er ingen rettsvirkninger knyttet til denne slik det er til offentliggjøringen i henhold til nasjonal lovgivning.⁴⁴

Etter art. 8 nr. 14 kan selskapets hjemstat komme med innsigelser mot SE-selskapets flytting dersom den har hjemmel for dette i lovgivningen. Slik hjemmel finnes SE-loven § 7 annet ledd annet punktum hvor det fremgår at Kongen kan nedlegge forbud dersom flyttingen strider mot offentlige interesser. Forbudet kan ikke føre til diskriminering av visse typer selskaper eller visse tilflytningsstater.⁴⁵ Det skal relativt mye til før offentlige interesser kan påberopes, og flytting nektes.⁴⁶ Det følger videre av forarbeidene at forbud mot flytting kan bli aktuelt i tilfeller hvor et SE-selskap ønsker å flytte hjemsted for å unngå for eksempel strenge regler i den EU-/EØS-stat selskapet skal drive sin virksomhet.⁴⁷

Selskaper som driver visse typer virksomhet trenger imidlertid godkjenning etter regler i sektorlovgivningen, jfr. SE-loven § 7 annet ledd tredje punktum. Disse selskapene må altså aktivt søke myndighetenes godkjenning. Dette gjelder blant annet forretningsbanker og finansieringsvirksomheter som må få godkjenning etter bestemmelser i henholdsvis forretningsbank- og finansieringsvirksomhetsloven. Bakgrunnen for at denne type selskaper trenger godkjenning er at lovgiver ønsker finansiell stabilitet.⁴⁸ Det var også et ønske om å hindre omgåelser av strenge norske regler om blant annet sikkerhetsstillelse.⁴⁹

⁴⁴ Ot.prp. nr. 17 (2004-2005) pkt. 5.2.

⁴⁵ Schaumburg-Müller (2011) s. 159.

⁴⁶ Or.prp. nr. 17 (2004-2005) pkt. 5.3.4.

⁴⁷ Ot.prp. nr. 17 (2004-2005) pkt. 4.1.

⁴⁸ Ot.prp. nr. 17 (2004-2005) pkt. 5.3.4.

⁴⁹ Ot.prp. nr. 17 (2004-2005) pkt. 5.3.3.

Forordningen tar ikke stilling til de skattemessige sider ved flytting, jfr. fortalens pkt. 20. Flytting kan derfor i praksis være mer komplisert en de selskapsrettslige regler tyder på. Når et selskap flytter ut av Norge, er utgangspunktet at urealisert gevinst på selskapets eiendeler skattlegges og urealiserte tap kommer til fradrag, jfr. skatteloven § 10-71 første ledd. Dette gjelder imidlertid ikke dersom selskapet flytter til et EU-/EØS-stat, med mindre denne er definert som lavskattland etter skatteloven § 10-63, jfr. § 10-71 annet ledd. Selskapet underlegges altså ikke noen generell realisasjonsbeskatning ved opphør av skatteplikt til Norge, men dersom eiendeler eller forpliktelser flytter ut blir disse skattlagt som om de var realisert siste dag før utflyttingen, jfr. skatteloven §§ 10-71 tredje ledd og 9-4.⁵⁰

8 Organisering av SE-selskapet

8.1 Generelt om organisering av SE-selskapet

Det er i hovedsak to forskjellige systemer for organisering av allmennaksjeselskaper i Europa: det dualistiske system (to-nivåsystem) og det monistiske system (ett-nivåsystem).

Det dualistiske system blir blant annet fulgt i Tyskland og kjennetegnes ved at selskapet har to ledelsesorganer med atskilte oppgaver.⁵¹ Her vil selskapet ha et ledelsesorgan, som står for forvaltningen av selskapet, og et kontrollorgan, som er tildelt tilsynsoppgavene, og disse skal være uavhengige av hverandre.

Det monistiske system blir blant annet fulgt i England og kjennetegnes ved at både forvaltnings- og tilsynsoppgavene er samlet i ett organ. Her er det lagt stor vekt på at

⁵⁰ Hauges kommentar til skatteloven, note 997.

⁵¹ Bråthen (2008) s. 117.

organet skal ha både interne og eksterne medlemmer, og at de eksterne medlemmene er uavhengige, da det er de eksterne medlemmene som har tilsynsfunksjonen.⁵²

De fleste land har imidlertid ikke rendyrkede ett- eller to-nivåsystemer, det er flere varianter av de to systemene.⁵³ Organiseringen av norske selskaper befinner seg mellom de to systemer. Organiseringen av selskaper uten bedriftsforsamling ligger tettest opp mot ett-nivåsystemet, mens selskaper med bedriftsforsamling ligger tettest opp mot to-nivåsystemet.⁵⁴

Norske ASA har i hovedsak tre nivåer for styring: generalforsamlingen, styret og daglig leder, men dersom selskapet har mer enn 200 ansatte skal det som utgangspunkt også ha bedriftsforsamling.⁵⁵

Generalforsamlingen er selskapets øverste myndighet, jfr. asal. § 5-1 første ledd, og den har som oppgave å være beslutningsorgan for aksjonærene.⁵⁶ Selskapet må også ha et styre, som har til oppgave å forvalte selskapet, jfr. asal. § 6-1 og § 6-12 flg. Det er i utgangspunktet generalforsamlingen som velger styremedlemmer, men i visse tilfeller har selskapets ansatte rett til å velge et eller flere styremedlemmer, jfr. asal. §§ 6-3 og 6-4. Daglig leder er også obligatorisk i alle ASA, og daglig leders oppgave er den daglige ledelse av selskapet, jfr. asal. § 6-2, § 6-14. Dersom selskapet har mer enn 200 ansatte, skal det i utgangspunktet også ha bedriftsforsamling, jfr. asal. § 6-35. Bedriftsforsamlingen skal ha minst 12 medlemmer som velges henholdsvis av generalforsamlingen og av (og blant) de ansatte. Bedriftsforsamlingen har noe av myndigheten som ellers tilfaller

⁵² Sundby (2005) pkt. 3.3.

⁵³ Christensen (2007) s. 571.

⁵⁴ Bråthen (2008) s. 117.

⁵⁵ Bråthen (2008) s. 116.

⁵⁶ Andenæs (2006) s. 266.

generalforsamlingen. I selskaper med bedriftsforsamling velges styret og styreleder av bedriftsforsamlingen, og den skal føre tilsyn med styret og daglig leder.

8.2 Valg av system

Generalforsamlingen er det øverste organet i et SE-selskap som i et ASA. I tillegg til generalforsamlingen må SE-selskapet enten ha et ledelsesorgan og et kontrollorgan (to-nivåsystem), eller et administrasjonsorgan (ett-nivåsystem), jfr. SE-forordningen art. 38. En slik valgrett har ikke et allmennaksjeselskap.

Om selskapet skal følge ett- eller to-nivåsystemet må avgjøres ved omdanningen og det er generalforsamlingen som tar denne beslutningen. Valget skal fastsettes i vedtektene, jfr. art. 38.

Det er antatt at mulige selskapsorganer er uttømmende regulert i SE-forordningen, og at det dermed ikke er mulig å opprette selskapsorganer som ikke er nevnt i forordningen.⁵⁷ Det er imidlertid en rekke muligheter for å komme med utdypende regulering i nasjonal lovgivning. For eksempel kan en EU-/EØS-stat ifølge art. 39 nr. 1 og art. 43 nr. 1 kan fastsette at administrerende direktør skal ha ansvaret for den daglige ledelsen av selskapet på samme vilkår som for ASA, mens det etter forordningen er ledelsesorganet som skal ha dette ansvaret.

Det er opp til hvert enkelt selskap å velge hvilke av de to systemer det ønsker, jfr. art. 38 litra b og fortalen punkt 14. Schaumburg-Müller og Werlauff mener imidlertid at en EU-EØS-stat har muligheten til å forby ett av de to systemer.⁵⁸ De begrunner synspunktet i en tolking av forordningen art. 39 nr. 5 og 43 nr. 4, og da hovedsakelig i den tyske versjonen. I den norske versjonen av forordningen heter det at en EU-/EØS-stat kan ”vedta hensiktsmessige tiltak angående SE-selskaper” dersom den kun har regler om ett av de to

⁵⁷ Schaumburg-Müller (2011) s. 105.

⁵⁸ Schaumburg-Müller (2011) s. 105 og 109.

systemer. I den danske versjonen heter det at staten kan vedta ”passende foranstaltninger”, i den engelske snakker man om ”appropriate measures” og i den tyske ”entsprechende Vorschriften”, noe som kan oversettes til ”tilsvarende forskrifter”. I den tyske versjonen står det altså at dersom det ikke finnes regler for to-nivåsystemet i EU-/EØS-staten, kan det vedtas tilsvarende forskrift hva gjelder SE-selskapet.

Jeg er enig med Schaumburg-Müller og Werlauff i at den tyske versjonen kan tolkes dithen at en EU-/EØS-stat kan forby ett av de to systemer, men jeg er uenig i at stater faktisk har denne muligheten.

Den naturlige forståelse av den norske versjonen av forordningen er at staten har mulighet til å komme med en utfyllende regulering av de to systemer dersom det er ønskelig. Det samme vil være en naturlig forståelse av den danske, den svenske og den engelske versjonen.⁵⁹ Siden de fleste stater har nasjonale regler som ligner på ett av de to systemer, vil de interne regler være mangelfulle når det gjelder det annet system, og det er dermed nødvendig med en nærmere regulering av det, noe det åpnes for i art. 39 nr. 5 og 43 nr. 4. Å gi en nærmere regulering av det system som ikke er det vanlige i medlemsstaten, fører til at selskapet i større grad har en reell frihet ved valg av system da ingen av systemene er gjennomregulert i forordningen.

Denne forståelsen støttes blant annet av Christensen og Laursen som legger til grunn at SE-selskaper har valgt. ⁶⁰ De diskuterer hvorvidt medlemsstatene har en plikt til å regulere det system den ikke selv har regler for i intern rett uten engang å nevne muligheten om at en medlemsstat kan forby en av de to systemer. Det er også i forarbeidene til SE-loven lagt til grunn at bestemmelsene i SE-forordningen art. 39 nr. 5 og 43 nr. 4 gir mulighet for

⁵⁹ Henholdsvis «passende foranstaltninger» (dansk), «lämpliga bestämmelser» (svensk) og «appropriate measures» (engelsk).

⁶⁰ Christensen (2007) s. 77 og 573 flg.

utfyllende regler om de to systemer for organisering av selskapet. Heller ikke her er det nevnt at det er mulig å forby en av organisasjonsformene.⁶¹

Å åpne for at en EU-/EØS-stat kan forby ett av de to systemer vil dessuten føre til unødvendige hindringer for SE-selskapets mobilitet. Dersom SE-selskapet har valgt ett-nivåsystemet og ønsker å flytte til en stat som har forbud mot denne organiseringen, vil det utgjøre en unødvendig hindring at selskapet må endre sin organisasjonsform. Dette vil gå imot noe av formålet med SE-selskapet, nemlig økt mobilitet og en overnasjonal selskapsform.

Etter min mening er det altså ikke mulig å forby ett av de to systemer, men en EU-/EØS-stat står fritt til å bestemme om den ønsker å benytte seg av muligheten til å gi nærmere regler om det system den ikke selv har.

8.3 Ett-nivåsystemet

8.3.1 Selskapets oppbygning ved ett-nivåsystemet

Velger selskapet organisering etter ett-nivåsystemet, skal det ha et ledelsesorgan i tillegg til generalforsamlingen, jfr. forordningen art. 38. For SE-selskaper registrert i Norge er det også nødvendig med en daglig leder, jfr. SE-loven § 10 annet ledd første punktum.

8.3.2 Ledelsesorganet

Det følger av SE-forordningen art. 43 nr. 1 at ledelsesorganet skal lede SE-selskapet. Det er opp til hver enkelt medlemsstat å bestemme om det er nødvendig at selskapet har en daglig leder. SE-loven § 10 annet ledd fastslår at et SE-selskap som er registrert i Norge, må ha en daglig leder. Daglig leder skal stå for den daglige ledelse av selskapet, men vedkommende er pliktig til å følge de retningslinjer og pålegg som ledelsesorganet gir, jfr. asal.§ 6-14 første ledd. Etter norsk rett kan daglig leder ikke være medlem av selskapets styre, jfr.

⁶¹ Ot.prp. nr. 17 (2004-2005) pkt. 6.2 og 6.3.

asal. § 6-1 tredje ledd. Det samme vil gjelde for et SE-selskap registrert i Norge da SE-loven § 10 annet ledd annet punktum slår fast at allmennaksjelovens regler om daglig leder gjelder tilsvarende for SE-selskaper.

Det må fastsettes i SE-selskapets vedtekter hvor mange medlemmer det skal være i ledelsesorganet, jfr. art. 43 nr. 2. Vedtektene kan enten fastsette det spesifikke antall medlemmer eller gi regler for hvordan antallet medlemmer skal fastsettes. Dette kan for eksempel gjøres ved at det i vedtektene bestemmes at ledelsesorganet skal ha minst tre medlemmer, men at aksjonærer med eierandel på over 10 prosent skal ha rett til å oppnevne ett medlem hver. Også for ASA skal antallet styremedlemmer reguleres i vedtektene, jfr. asal. § 2-2 første ledd nr. 8, men der er regelen at det enten skal angis det spesifikke antallet eller at høyeste og laveste antall. Da asal. § 6-3 tredje ledd åpner for å overføre retten til å velge styremedlemmer til andre enn generalforsamlingen, er det i realiteten ingen forskjell på et ASA og et SE-selskap ved valg av styret.

Hver enkelt medlemsstat kan fastsette laveste og høyeste antall medlemmer i nasjonal lovgivning. For SE-selskaper registrert i Norge følger det av SE-loven § 10 tredje ledd, at selskapets ledelsesorgan må ha minst tre medlemmer. Det er ikke gitt regler om høyeste antall medlemmer. Dette er det samme som gjelder for et ASA.

Oppnevning av medlemmer til ledelsesorganet skal i utgangspunktet gjøres av generalforsamlingen, jfr. SE-forordningen art. 43 nr. 3. I visse tilfeller blir imidlertid ikke alle medlemmene oppnevnt av generalforsamlingen. Arbeidstakerne kan ha fått rett til å oppnevne et visst antall medlemmer gjennom ordninger for arbeidstakerinnflytelse i henhold til SE-direktivet, og selskapets vedtekter kan fastslå at et visst antall medlemmer kan utpekes av andre, SE-forordningen art. 47 nr. 4 jfr. asal. § 6-3 tredje ledd. Det første ledelsesorganet i SE-selskapet kan imidlertid utpekes i vedtektene. Dette er samme ordning som for et ASA hvor hovedregelen er at styret oppnevnes av generalforsamlingen, men at arbeidstakere og andre i visse tilfeller kan oppnevne medlemmer, og at det første styret oppnevnes i stiftelsesdokumentet, jfr. asal. § 6-3 og § 2-3 første ledd nr. 5.

Det følger av SE-forordningen art. 44 at ledelsesorganet skal ha møte minst hver tredje måned, og at hyppigheten av møtene skal fastsettes i vedtektene. Slike regler har vi ikke i allmennaksjeloven, det er opp til styret selv å bestemme hvor ofte det er nødvendig å komme sammen, men hovedregelen er at styret skal behandle alle saker i møte, jfr. asal. § 6-19. Daglig leder må også gi styret en orientering hver måned, men det er ikke krav om at orienteringen gis i møte, jfr. asal. § 6-15.

I SE-selskapet velger ledelsesorganet selv sin leder, jfr. SE-forordningen art. 45, mens styrelederen i et ASA velges enten av styret selv eller av generalforsamlingen, jfr. asal. § 6-1 annet ledd.

I tillegg til reglene i forordningen gjelder reglene i allmennaksjeloven om styret og selskapets ledelse så langt de passer, jfr. SE-loven § 10 første ledd.

8.4 To-nivåsystemet

8.4.1 Selskapets oppbygning ved to-nivåsystemet

Velger selskapet organisering etter to-nivåsystemet skal selskapet ha et ledelsesorgan og et kontrollorgan, i tillegg til generalforsamlingen, jfr. art. 38. Ledelsesorganet har ansvar for selskapets ledelse, mens kontrollorganet skal føre tilsyn med ledelsesorganets arbeid, jfr. art. 39 nr. 1 og 40 nr. 1. For SE-selskap registrert i Norge er det også nødvendig med daglig leder, jfr. SE-loven § 9 første ledd tredje punktum.

Det fremgår av SE-forordningens formulering om ”ledelsesorganets medlem eller medlemmer”, at ledelsesorganet kan bestå av kun en person, og etter art. 39 nr. 4 skal antallet medlemmer fastsettes i vedtektene. Det er åpnet for at det i nasjonal lovgivning kan fastsettes et laveste og høyeste antall medlemmer, jfr. art. 39. nr. 4. Denne muligheten har Norge benyttet seg av i SE-loven § 9 fjerde ledd, slik at ledelsesorganet til et SE-selskap registrert i Norge må ha minst tre medlemmer.

8.4.2 Valg av medlemmer til SE-selskapets organer

Medlemmene av ledelsesorganet blir oppnevnt av kontrollorganet, jfr. SE-forordningen art. 39 nr. 2. Dette er som i et ASA med bedriftsforsamling, hvor styret oppnevnes av bedriftsforsamlingen, jfr. asal. § 6-37 første ledd. Det er imidlertid åpnet for at det i nasjonal lovgivning kan kreves eller tillates at selskapets vedtekter bestemmer at medlemmene av ledelsesorganet oppnevnes av generalforsamlingen. Denne muligheten har ikke Norge benyttet seg av, slik at medlemmene av ledelsesorganet til et SE-selskap registrert i Norge skal oppnevnes av kontrollorganet.

Det er ingen bestemmelser i SE-forordningen om at ledelsesorganet skal oppnevne en leder. Reglene om valg av styreleder i asal. § 6-37 kommer dermed til anvendelse, og lederen velges av kontrollorganet.

For oppnevning av medlemmer til SE-selskapets kontrollorgan er det imidlertid en vesentlig forskjell fra oppnevning av medlemmer til et ASAs bedriftsforsamling. Mens en tredel av et ASAs bedriftsforsamling ifølge asal. § 6-35 fjerde ledd skal oppnevnes av og blant selskapets ansatte, skal SE-selskapets kontrollorgan oppnevnes av generalforsamlingen alene, jfr. SE-forordningen art. 40 nr. 2. Selskapets arbeidstakere har altså mistet sin rett til å oppnevne deler av kontrollorganet.

Det er i bestemmelsen gjort unntak fra at kontrollorganets medlemmer skal oppnevnes av generalforsamlingen alene dersom det foreligger nasjonal lovgivning som tillater mindretallsaksjonærer eller andre å oppnevne en del av medlemmene av et selskaps organer, jfr. SE-forordningen art. 47 nr. 4, eller dersom ordninger om arbeidstakerinnflytelse bestemmer noe annet. Ordninger om arbeidstakeres innflytelse kan føre til at ikke hele kontrollorganet oppnevnes av generalforsamlingen, jfr. SE-loven § 9 annet ledd annet punktum, som henviser til medarbeiderforskriften. Dersom arbeidstakerne har fått gjennomslag for det i forhandlingene, kan de altså ha rett til å oppnevne deler av kontrollorganet. Hvor sannsynlig det er at arbeidstakerne får gjennomslag for et slikt krav i forhandlingene er imidlertid usikkert.

Når det gjelder nasjonal lovgivning som gir mindretallsaksjonærer eller andre rett til å oppnevne en del av medlemmene i selskapets organer, kan det tenkes at asal. § 6-35 fjerde ledd får anvendelse gjennom henvisningen til nasjonal lovgivning. SE-forordningen art. 47 nr. 4 slår fast at forordningen ikke skal berøre nasjonal lovgivning som tillater andre personer å oppnevne en del av medlemmene av et selskaps organer, og de ansatte kan anses som slike andre personer. Etter SE-loven § 3 gjelder imidlertid medarbeiderforskriften i stedet for allmennaksjelovens regler om arbeidstakernes rett til representasjon i styret. Dette fører til at asal. § 6-35 fjerde ledd, som gjelder arbeidstakernes rett til å velge medlemmer av bedriftsforsamlingen, ikke kommer til anvendelse.⁶²

Kontrollorganet velger selv en leder blant sine medlemmer, jfr. SE-forordningen art. 42. Dersom arbeidstakerne gjennom forhandlingene har fått rett til å oppnevne, og har oppnevnt, halvparten av medlemmene til kontrollorganet, kan lederen imidlertid kun velges blant de medlemmer generalforsamlingen har oppnevnt.

8.4.3 Selskapsorganenes oppgaver

Ledelsesorganet er ansvarlig for forvaltningen av selskapet, mens kontrollorganet skal føre tilsyn med ledelsesorganet uten selv å utøve ledelse av selskapet. Daglig leder står for den daglige ledelse av selskapet, men vedkommende må følge de retningslinjer som blir oppstilt av ledelsesorganet.

Kontrollorganet skal motta rapport fra ledelsesorganet om selskapets fremdrift og forventede utvikling minst hver tredje måned, og det skal informeres om eventuelle forhold som kan få en merkbar virkning på selskapet, jfr. SE-forordningen art. 41 nr. 1 og 2. Dette er tilnærmet samme løsning som for ASA med bedriftsforsamling, jfr. asal. § 6-37, med unntak for at det ikke kreves at bedriftsforsamlingen må informeres minst hver tredje måned.

⁶² Ot.prp. nr. 17 (2004-2005) pkt. 9, merknad til § 9.

Ledelsesorganet skal gi den informasjon som er nødvendig for at kontrollorganet skal kunne utføre sine tilsynsoppgaver. Det er i utgangspunktet kontrollorganet som sådan som kan kreve slik informasjon, jfr. SE-forordningen art. 41 nr. 3. Norge har imidlertid benyttet muligheten til å gi hvert enkelt medlem av kontrollorganet anledning til å kreve slik informasjon av ledelsesorganer, jfr. SE-loven § 9 tredje ledd.

Det er et strengt forbud mot dobbeltmandater i ledelses- og kontrollorganet, jfr. art. 39 nr. 3. Dette er fordi de to organer skal være uavhengige av hverandre. Etter art. 39 nr. 3 annet punktum er det imidlertid åpnet for at et medlem av kontrollorganet kan oppnevnes til medlem av ledelsesorganet, men vedkommende må da tre ut av sin rolle i kontrollorganet så lenge han er medlem av ledelsesorganet. Norge har benyttet seg av muligheten til å tidsbegrense en slik periode til maksimum to måneder, jfr. SE-loven § 9 tredje ledd annet punktum.

8.5 Felles for ett- og to-nivåsystemet

8.5.1 Fellesregler om oppnevning av medlemmer til selskapets organer

I tillegg til reglene som er spesifikt tilpasset det enkelte system for organisering, er det regler i SE-forordningen art. 46 til 51 som er felles.

Det fremgår av art. 46 at medlemmene i selskapets organer oppnevnes for en viss periode. Perioden skal fastsettes i selskapets vedtekter, og kan ikke overstige seks år.

I et ASA er hovedregelen at medlemmer av styret og eventuelt bedriftsforsamlingen oppnevnes for to år, jfr. asal. § 6-6 og § 6-36. Det er åpnet for at det kan bestemmes en annen tjenestetid i vedtektene, men den kan ikke overstige fire år.

Det er imidlertid ikke restriksjoner på hvor mange ganger et medlem kan blir gjenvalgt verken for SE-selskaper eller for et ASA. For SE-selskapers vedkommende er det klart at det kan oppstilles restriksjoner for gjenvalg i vedtektene, jfr. art. 46 nr. 2. For ASA er det

ikke uttrykkelig regulert i loven om slike restriksjoner kan oppstilles, og det er klart at styreverv ikke kan forbeholdes bestemte personer i vedtektene.⁶³ Ved å oppstille restriksjoner for gjenvalg oppnås imidlertid det motsatte, nemlig at det blir rullering i styrevervene. Jeg vil derfor anta at også et ASA kan oppstille restriksjoner for gjenvalg i sine vedtekter.

For SE-selskapet er det åpnet for at juridiske personer kan være medlem av selskapets organer, men dersom dette er ønskelig, må det fastsettes i selskapets vedtekter, jfr. art. 47 nr. 1. Den juridiske personen må velge en fysisk person til å representere seg.

Vedkommende vil da opptre på vegene av selskapet, og etter instruks fra generalforsamlingen. Muligheten til å oppnevne en juridisk person til selskapets organer gjelder imidlertid kun dersom ikke annet er fastsatt i lovgivningen om allmennaksjeselskaper i EU-/EØS-staten hvor selskapets forretningskontor ligger. I asal. § 6-11 annet ledd er det bestemt at kun myndige personer kan være medlem av selskapets styre. Bestemmelsen stenger derfor for muligheten til å oppnevne en juridisk person som medlem av selskapets organer i Norge.

Art. 47 nr. 2 setter som vilkår for oppnevning i ett av selskapets organer at vedkommende kan oppnevnes til tilsvarende organ i et allmennaksjeselskap. Det vil si at dersom vedkommende ikke kan oppnevnes som styremedlem, eller medlem av bedriftsforsamlingen i et allmennaksjeselskap, kan han heller ikke oppnevnes som medlem av administrasjons- eller kontrollorganet i SE-selskapet. Dette medfører blant annet at personer som ikke er myndige ikke kan oppnevnes som medlem av et SE-selskaps organer, jfr. asal. § 6-11 annet ledd. Videre kan ikke daglig leder oppnevnes som medlem av administrasjons- eller kontrollorganet, og medlemmer av og observatører til ledelsesorganet, kan ikke oppnevnes som medlemmer av kontrollorganet, jfr. asal. § 6-1 tredje ledd og 6-36 annet ledd.

⁶³ Andenæs (2006) s. 51.

Det er imidlertid noen regler i allmennaksjeloven som det kan stilles spørsmål ved om gjelder tilsvarende for et SE-selskap med forretningskontor i Norge. Det gjelder blant annet kravet om at halvdelen av styret, og den daglige leder må være bosatt i EØS-området, jfr. asal. § 6-11. Dette er regler som for så vidt regulerer hvem som kan oppnevnes som styremedlemmer, men det faller ikke naturlig å la disse reglene få anvendelse gjennom bestemmelsen i SE-forordningen art. 47 nr. 2 da det ikke er snakk om at vedkommende ikke kan være medlem av styret. Det er ikke noe i veien for at en som ikke er bosatt i EØS-området er styremedlem i et norsk selskap, så lenge andelen personer bosatt utenfor EØS-området ikke er for stor. Spørsmålet er da om reglene kan gis anvendelse på annet grunnlag.

Det følger av SE-forordningen art. 9 nr. 1 litra c ii at medlemsstatens bestemmelser om allmennaksjeselskaper får anvendelse på SE-selskapet så fremt forholdet ikke er regulert i forordningen, selskapets vedtekter etter forordningen eller den nasjonale lovgivning til gjennomføring av forordningen. Jeg vil anta at reglene i asal. § 6-11 vil få anvendelse også for SE-selskaper registrert i Norge, men da gjennom henvisningen i SE-forordningen art. 9 og ikke gjennom SE-forordningen art. 47 nr. 2.

Siden kravet er at halvparten av styremedlemmene må være bosatt i en EØS-stat er det nok av liten praktisk betydning hvorvidt reglene gjelder også for SE-selskaper. I de fleste tilfeller vil minst halvdelen av styremedlemmene være bosatt i en EØS-stat.

8.5.2 Arbeidstakeres innflytelse

Arbeidstakeres innflytelse i selskapets ledelse skjer etter en av to mulige varianter i norsk rett.⁶⁴ Den ene er at arbeidstakerne har rett til representasjon i selve styret, og den andre er at de er representert gjennom bedriftsforsamling. I utgangspunktet skjer representasjonen i styret dersom selskapet har mellom 30 og 200 ansatte, mens representasjonen skjer i

⁶⁴ Bråthen (1988) s. 731 og 732.

bedriftsforsamlingen dersom det er flere enn 200 ansatte i selskapet. I selskaper med under 30 ansatte er det ikke krav om representasjon for arbeidstakerne.

For arbeidstakeres rett til representasjon i de styrende organer i et SE-selskap med forretningskontor i Norge, gjelder medarbeiderforskriften i stedet for tilsvarende regler i allmennaksjeloven, jfr. SE-loven § 3 første ledd annet punktum. Forskriften er Norges gjennomføring av SE-direktivet, og siden SE-direktivet er et totalharmoniseringsdirektiv, vil andre norske regler ikke få anvendelse selv om de skulle gi arbeidstakerne bedre rettigheter.⁶⁵ For at SE-selskapet skal bli registrert, må formen for arbeidstakernes innflytelse være avgjort, jfr. SE-forordningen art. 12 nr. 2 til 4.

Et grunnleggende prinsipp for arbeidstakeres rettigheter er at de skal sikres samme grad av innflytelse som de hadde før stiftelsen av SE-selskapet, jfr. SE-direktivets fortale punkt 18. Dette prinsippet kalles gjerne ”før og etter prinsippet”, og skal altså føre til at arbeidstakerne ikke mister innflytelse i selskapet ved omdanning til et SE-selskap.⁶⁶

Etter medarbeiderforskriften skal det innledes forhandlinger med representanter for selskapenes arbeidstakere så snart som mulig etter planen for stiftelse av SE-selskapet er offentliggjort, jfr. § 4 første ledd. For dette formål skal det opprettes et forhandlingsutvalg bestående av representanter for arbeidstakerne i de selskaper som deltar i stiftelsen av SE-selskapet og deres datterselskaper og filialer. Utvalget vil forhandle med ledelsesorganene i selskapene som deltar i stiftelsen av SE-selskapet.

Forhandlingsutvalgets oppgave er å bestemme ordninger for arbeidstakernes rett til informasjon, drøfting og representasjon i SE-selskapet, jfr. medarbeiderforskriften § 7 første ledd. Det er altså tre varianter for arbeidstakernes innflytelse. Retten til informasjon er en viktig forutsetning for at arbeidstakerne skal ha en reell mulighet til innflytelse på

⁶⁵ Ot.prp. nr. 17 (2004-2005) pkt. 6.4.2.

⁶⁶ Nielsen (2002) pkt. 1.

selskapets beslutninger. Det samme gjelder for så vidt muligheten til drøfting da det er viktig at arbeidstakernes representanter ikke bare har rett til for eksempel å fremme et forslag, men også argumentere for forslaget. Retten til representasjon gir mulighet til å stemme for forslag, selv om arbeidstakernes representanter ikke nødvendigvis utgjør flertallet i selskapets organer.

De standardbestemmelser som er angitt i medarbeiderforskriftens vedlegg I, utgjør i utgangspunktet minimumskravene til graden av innflytelse for arbeidstakerne.

Arbeidstakerne og selskapet kan avtale at disse skal komme til anvendelse, jfr. medarbeiderforskriften § 10 første ledd litra a. Kommer ikke selskapet og arbeidstakerne til enighet innen fristen, kan selskapene som deltar i stiftelsen av SE-selskapet, godta anvendelsen av standardbestemmelsene og dermed gå videre med registreringen av selskapet, jfr. medarbeiderforskriften § 10 første ledd litra b. For at selskapene skal kunne benytte seg av denne muligheten, er det en forutsetning at forhandlingsutvalget ikke har besluttet å basere seg på de regler for informasjon og drøfting som gjelder i de EU-/EØS-stater der SE-selskapet har arbeidstakere, jfr. medarbeiderforskriften § 7 syvende ledd.

Det er imidlertid mulig å avtale en lavere grad av innflytelse for arbeidstakerne enn minimumskravene legger opp til, men det krever tilslutning fra to tredeler av medlemmene i forhandlingsutvalget som representerer minst to tredeler av arbeidstakerne, jfr. medarbeiderforskriften § 7 tredje ledd.

9 Omdanning fra SE-selskap til AS

Det er også fullt mulig å omdanne et SE-selskap tilbake til et ASA, jfr. SE-forordningen art. 66, og dermed til et AS, jfr. asal. § 15-1.

Omdanningen fra SE-selskap til ASA følger hovedsakelig de samme reglene som omdanning fra ASA til SE-selskap. Det skal utarbeides en omdanningsplan som skal offentliggjøres, sakkyndige må bekrefte at selskapet har aktiva som minst tilsvarer dets kapital og generalforsamlingen må vedta omdanningsplanen med flertall som for

vedtektsendring, jfr. SE-forordningen art. 66. Det må imidlertid gå minst to år fra SE-selskapet ble registrert til selskapet kan omdannes tilbake til et ASA. Bakgrunnen for denne tidsbegrensningen er ønsket om å unngå at SE-selskapsformen ble brukt som et middel for å flytte selskapets hjemsted.⁶⁷

Omdanningen fra ASA til AS kan skje umiddelbart etter at omdanningen fra SE-selskap til ASA er gjennomført og registrert. Omdanningen skjer etter reglene i allmennaksjeloven kapittel 15. Også for denne omdanningen skal det utarbeides forslag til omdanningsvedtak og generalforsamlingen skal vedta omdanningen med flertall som for vedtektsendring.

10 Fremtiden til SE-selskapet

10.1 Generelt om fremtiden til SE-selskapet

Det tok langt tid fra det første forslaget om SE-selskapet kom til SE-forordningen ble vedtatt, da de første forslagene ble møtt med mye motstand. Tanken om rettsenhet måtte oppgis, da det ikke var mulig å oppnå politisk enighet om alle sider ved reguleringen av selskapsformen. Etter dette kan det spørres om SE-selskapet, i den form det fremstår i dag, i det hele tatt har livets rett.

Det er i dag registrert 1.489 SE-selskaper, hvorav fem er registrert i Norge.⁶⁸ Det er altså en liten andel av selskaper i Europa som er organisert som SE-selskap. Dette er ikke nødvendigvis et tegn på at det ikke er behov for SE-selskapsformen, det kan være et tegn på at dagens regulering av den ikke er god nok. Jeg vil tro grunnen til at SE-selskapet ikke har blitt så populært som dets forkjempere håpet på, er at det fremstår som en meget komplisert og nesten uoverkommelig oppgave å stifte et SE-selskap. At reguleringen av SE-selskapet i så stor grad viser til nasjonal selskapsrett utgjør også et usikkerhetsmoment som er med på å hindre stiftelsen av SE-selskaper.

⁶⁷ Christensen (2007) s. 363.

⁶⁸ 8. november 2012, jfr. ecdb.worker-participation.eu og brreg.no.

Før vedtakelsen av EUs tiende selskapsdirektiv om grenseoverskridende fusjoner var stiftelse av et SE-selskap eneste mulighet for å foreta en slik grenseoverskridende fusjon. Tiende selskapsdirektiv har til dels en annen målgruppe enn SE-selskapet.⁶⁹ SE-selskapet er beregnet på selskaper med mange aksjonærer, og selskaper som driver virksomhet i flere EU-/EØS-stater. Tiende selskapsdirektiv er derimot i hovedsak beregnet på små og mellomstore selskaper med få aksjonærer som driver virksomhet i to EU-/EØS-stater. Det vil altså avhenge av typen og omfanget av virksomheten selskapet driver hvorvidt det er hensiktsmessig å stifte et SE-selskap, eller om det lønner seg å foreta en grenseoverskridende fusjon. Vedtakelsen av tiende selskapsdirektiv har imidlertid begrenset behovet for SE-selskapet til en viss grad.

10.2 EUs fjortende selskapsdirektiv om flytting av forretningskontor

EUs fjortende selskapsdirektiv omhandler flytting av et selskaps registrerte hovedsete innen EU/EØS.

Dersom direktivet blir vedtatt, vil selskaper av både ASA- og AS-typen få mulighet til å flytte sitt forretningskontor, og dermed underlegge seg lovgivningen til en annen stat uten at dette medfører oppløsning og avvikling av selskapet i den ene staten og nystifting i den andre. Et norsk AS vil således kunne flytte sitt forretningskontor til Storbritannia og endre selskapsform fra AS til Ltd. Selskapet vil dermed være underlagt britisk selskapsrett istedenfor norsk selskapsrett.

Dette kan være et alternativ for selskaper som enten ikke ønsker å stifte et SE-selskap, eller som ikke oppfyller kravene for å stifte et SE-selskap, for eksempel ved at det grenseoverskridende element mangler.

⁶⁹ IP/03/1564 18. november 2003.

For SE-selskapet kan dette medføre en av to ting. Enten kan det føre til at det blir mindre attraktivt for selskaper å stifte et SE-selskap da muligheten for mobilitet formodentlig er en viktig grunn for å stifte et SE-selskap. Alternativt kan vedtakelsen av fjortende selskapsdirektiv føre til at det skjer en endring av reglene om SE-selskapet slik at det blir større rettsenhet. Etter min oppfatning er det neppe grunn til å tro at det ved vedtakelsen av fjortende selskapsdirektiv straks vil skje en revolusjon av reguleringen av SE-selskapet. Det er imidlertid lov å håpe at det vil skje en endring av reguleringen av SE-selskapet slik at det oppnås større grad av rettsenhet.

10.3 Societas Privata Europaea

Det er planer om en ny europeisk selskapsform, Societas Privata Europaea (SPE), som vil være en parallell til det norske aksjeselskapet. SPE-selskapet skal gjøre det enklere for de små og mellomstore selskapene å utnytte de muligheter som ligger i EUs indre marked gjennom grenseoverskridende virksomhet.⁷⁰

Det har ikke vært mulig å oppnå politisk enighet om selskapsformen i EU. Det er derfor uklart om SPE-selskapet noen gang vil bli en realitet, og hvilken form den eventuelt får. Jeg vil imidlertid kort gjøre rede for noen av de viktigste forskjellene mellom SE-selskapet og det foreslåtte SPE-selskapet.

I motsetning til SE-selskapet er det for SPE-selskapet ikke krav om et grenseoverskridende element. SPE-selskapet vil altså være et alternativ til de nasjonale selskapsformer selv om selskapet ikke har noen umiddelbar plan om å drive virksomhet utenfor sin hjemstat. Hvorvidt det i en slik situasjon vil være hensiktsmessig å danne et SPE-selskap eller et AS vil avhenge av selskapets fremtidsplaner og selvfølgelig hvordan SPE-selskapet er regulert.

SPE-selskapet kan også bli en attraktiv selskapsform for SE-selskaper som ønsker datterselskaper i andre EU-/EØS-stater. Å bruke et SPE-selskap som datterselskap

⁷⁰ Neville (2008) pkt. 1.

istedenfor nasjonale aksjeselskaper vil føre til at datterselskaper i forskjellige stater er underlagt regulering som i større grad er lik enn hva tilfellet hadde vært dersom datterselskapene var nasjonale aksjeselskaper. Det er også antatt at SPE-selskapet vil føre til at samarbeid mellom leverandører og kunder på tvers av landegrensene blir mer attraktivt, da leverandører og kunder sannsynligvis vil føle det tryggere å inngå samarbeid med noen som driver virksomhet i en kjent selskapsform.⁷¹ Denne fordel vil også ha betydning utenfor EU/EØS, og kan dermed gi europeiske selskaper et konkurransefortrinn.

For SE-selskapet er kravet om at forretnings- og hovedkontor ligger i samme EU-/EØS-stat, en klar ulempe for selskapets mobilitet. Et slikt krav er ikke tatt med i utkastet til regulering av SPE-selskapet, jfr. utkast til art. 7, noe som medfører at det vil være vesentlig enklere for et SPE-selskap å endre sin nasjonalitet da det ikke er nødvendig at også hovedkontoret flyttes ved nasjonalitetsskifte.

Det er viktig at SPE-selskapet har mulighet for fleksibilitet når det gjelder hvordan aksjonærene ønsker å organisere selskapet. Dette er det tatt hensyn til i forslaget til regulering av SPE-selskapet blant annet ved det kun er krav om at selskapet har et styre som er ansvarlig for selskapets ledelse. Den øvrige organisering av selskapet fastlegges av aksjonærene, jfr. utkast til art. 26.⁷²

Hvorvidt SPE-selskapsformen blir en suksess vil i stor grad avhenge av hvordan den reguleres. Det er helt klart potensiale for selskapsformen, men det fordrer en fleksibel, men enhetlig regulering i hele EU/EØS. Jeg tror det er nødvendig med vesentlig færre henvisninger til nasjonal rett i forhold til hva som er tilfellet for SE-selskapet dersom SPE-selskapet skal bli en reell konkurrent til nasjonale aksjeselskaper.

⁷¹ Neville (2008) pkt. 3.

⁷² Se COM (2008) 396/3.

10.4 Avsluttende kommentarer

Som det fremgår av fremstillingen er det en rekke utfordringer for de som ønsker å stifte et SE-selskap. Selskapsformen er først og fremst regulert av SE-forordningen, men da denne på langt nær regulerer alle sider ved selskapsformen er det nødvendig for stifterne av SE-selskapet å sette seg inn i den nasjonale lovgivning i den EU-/EØS-stat de ønsker å registrere selskapet. Stiftes et nasjonalt ASA vil det være nødvendig å sette seg inn i alle sider av selskapsformen i de forskjellige stater. Ved bruk av SE-selskaper vil mengden lovgivning det er nødvendig å sette seg inn i bli noe redusert

Selv om vedtakelsen av EUs tiende selskapsdirektiv til en viss grad har begrenset behovet av SE-selskapet og fjortende selskapsdirektiv nok vil begrense behovet ytterligere, mener jeg det fortsatt er behov for selskapsformen og at behovet nok vil øke i tiden fremover. Det blir stadig mer aktuelt med virksomheter som går på tvers av landegrensene, og det vil derfor bli stadig mer nødvendig med en selskapsform som tilrettelegger for dette på en effektiv måte.

Jeg tror imidlertid det hadde vært en stor fordel om noen endringen ble gjort i SE-forordningen. Dette gjelder særlig stiftelsesmetodene, og kravet om samlokalisering av forretning- og hovedkontor.

De stiftelsesmetoder som foreligger per i dag gir anvisning på en omfattende og lite hensiktsmessig måte å stifte et selskap på. Blant annet er kravet om et grenseoverskridende element et hinder for mange selskaper. Dersom selskapet ønsker fleksibilitet i hvor det skal drive sin virksomhet, og ha mulighet til å flytte over landegrensene, vil det være hensiktsmessig å opprette et SE-selskap. Hvorvidt selskapet tidligere har drevet grenseoverskridende virksomhet burde være irrelevant, da det er virksomheten videre som har betydning for valg av selskapsform.

Kravet til minstekapital også en hindring. Selv om det høye kravet ikke er noen hindring når morselskapet opprettes kan det bli problematisk dersom det er ønskelig med

datterselskaper i flere EU-/EØS-stater i form av SE-selskaper. Det praktiske ville vært om SPE-selskapsformen ble en realitet slik at SE-selskapet kunne stifte datterselskaper i form av SPE-selskaper.

Kravet til samlokalisering av selskapets forretning- og hovedkontor utgjør en hindring for at selskapets mobilitet er reell. Å flytte et selskaps hovedkontor vil i mange tilfeller medføre, ikke bare store kostnader, men også at ansatte slutter. Det er tross alt ikke alle ansatte som har mulighet til å flytte med hovedkontoret dersom det flytter til et annet land. Å flytte forretningskontor, og dermed endre selskapets nasjonalitet er ikke en like kostbar og omfattende prosess.

Jeg tror imidlertid SPE-selskapet vil kunne få større suksess enn hva som har vært tilfellet for SE-selskapet dersom det blir vedtatt. Dette er en naturlig konsekvens av at det er langt flere askeselskaper enn allmennaksjeselskaper i Europa, og således et større potensial for omdanninger av eksisterende selskaper. I Norge var det registrert henholdsvis 312 allmennaksjeselskaper og 219.977 aksjeselskaper den 31. desember 2011.⁷³ At reguleringen av SPE-selskapet åpner for stiftelse gjennom innskudd av kapital fra fysiske personer, og at det ikke er krav til et grenseoverskridende element fører også til at denne selskapsformen blir lettere tilgjengelig.

At SPE-selskapsformen er attraktivt for langt flere selskaper medfører imidlertid ikke at SE-selskapet blir overflødig. De to selskapsformer er til dels tilpasset forskjellige typer selskaper, og vil dermed være aktuelle for forskjellige selskaper. For eksempel vil ikke SPE-selskapsformen være aktuell for selskaper som er, eller ønsker å være, børsnoterte. SPE-selskapet vil heller ikke ha muligheten til å innby allmenheten til tegning av aksjer, slik et SE-selskap har mulighet til. Jeg mener derfor at SE-selskapet har livets rett.

⁷³ Brønnøysundregistrenes årsmelding på www.brreg.no.

11 Register

11.1 Litteratur

- Andenæs Mads Henry Andenæs *Aksjeselskaper og Allmennaksjeselskaper* 2. utg. Oslo, 2006
- Birkmose Hanne Søndegard Birkmose *Konkurrence mellem retssystemer* København, 2004
- Bråthen 1988 Tore Bråthen *Nye norske regler om ansattes medbestemmelsesrett* Tidsskrift for Rettsvitenskap, 1988
- Bråthen 1999 Tore Bråthen *Innløsning og utelukkelse av aksjonær* Nordisk tidsskrift for selskabsret, 1999:4
- Bråthen 2007 Tore Bråthen *Hovedseteteorien eller stiftelsesteorien. I: Rett og toleranse*, Festskrift til Helge Johan Thue Oslo, 2007
- Bråthen 2008 Tore Bråthen *Selskapsrett*. 3. utg. Oslo, 2008
- Christensen Jan Schans Christensen og Sanne Dal Laursen *Det Europæiske Selskab* København, 2007
- Friis Hansen Søren Friis Hansen *Selskabers fri bevægelighet – Hovedsædeteorien er død, registreringsteorien længe leve!* Nordisk Tidsskrift for Selskabsret 2003:4
- Moss Giuditta Cordero Moss *Norsk internasjonal*

- selskapsrett: noen bemerkninger i lys av europeisk rett*
I: Selskap, kontrakt, konkurs og rettskilder, Festskrift til
Mads Henry Andenæs 70 år Oslo, 2010
- Mörnsdorf Roland Mörnsdorf *Utflytting av norske selskaper til Europa. EU-domstolens Cartesio-avgjørelse i lys av hovedsete- og stiftelses/inkorporasjonsteorien* Nordisk tidsskrift for selskabsret 2009:1-2
- Neville Mette Neville *Det Europæiske Anpartsselskab – forslag fremsat til ny attraktiv selskabsform for små og mellemstore virksomheder* Nordisk tidsskrift for selskabsret 2008:2
- Nielsen Ruth Nielsen *Medarbejderindflydelse i SE-selskaber* Nordisk tidsskrift for selskabsret 2002:2
- Roth Peer Schaumburg-Müller og Erik Werlauff *SE-selskabet – det europæiske aktieselsb 2.utg.* København, 2011
- Schaumburg-Müller Peer Schaumburg-Müller og Erik Werlauff *SE-selskabet – det europæiske aktieselsb 2.utg.* København, 2011
- Stokholm Jon Stokholm *Hvem vil efterspørge et SE-selskab?* Nordisk tidsskrift for Selskabsret 2002:2
- Sundby Anne Cathrine Sundby *Det nye selskabsrettslige landskap* Lov og rett nr. 07-08, 2005
- Sørensen Karsten Engsig Sørensen *CARTESIO-dommen Et skridt*

frem og to tilbake i sagaen om selskabers mulighet for fri bevægelighet Nordisk tidsskrift for Selskabsret 2009:1-2

- Werlauff Erik Werlauff *Grænseoverskridende flytning af et SE-selskab – et hjemstedskrav i strid med etableringsretten i Traktaten* Ugeskrift for Retsvæsen 2004 B 242
- Woxholt Geir Woxholth *Selskapsrett*. 2.utg. Oslo, 2007

11.2 Lover

- Aksjeloven Lov om aksjeselskaper 13. juni 1997 nr. 44
- Allmennaksjeloven Lov om allmennaksjeselskaper 13. juni 1997 nr. 45
- EØS-loven Lov om gjennomføring i norsk rett av hoveddelen i avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS) m.v. 27. april 1992 nr. 109
- Finansieringsvirksomhetsloven Lov om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner 10. juni 1988 nr. 40
- Foretaksnavneloven Lov om enerett til foretaksnavn og andre forretningskjennetegn mv. 21. juni 1985 nr. 79
- Foretaksregisterloven Lov om registrering av foretak 21. juni 1985 nr. 78

Forretningsbankloven	Lov om forretningsbanker 24. mai 1961 nr. 2
Revisorloven	Lov om revisjon og revisorer 15. januar 1999 nr. 2
SE-loven	Lov om europeiske selskaper ved gjennomføring av EØS-avtalen vedlegg XXII nr. 10a (rådsforordning (EF) nr. 2157/2001) 1. april 2005 nr. 14
Skatteloven	Lov om skatt av formue og inntekt 26. mars 1999 nr. 14
Verdipapirregisterloven	Lov om registrering av finansielle instrumenter 5. juli 2002 nr. 64

11.3 Forskrifter

Medarbeiderforskriften	Forskrift om arbeidstakernes rett til innflytelse i europeiske selskaper 1. april 2005 nr. 273
------------------------	--

11.4 Forarbeider

Norges offentlige utredninger

NOU 1992:29 Lov om aksjeselskaper

NOU 1996:3 Ny aksjelovgivning

Odelstingsproposisjoner

Ot.prp. nr. 17 (2004-2005)

11.5 Internasjonale avtaler

EF-traktaten	Traktat av 25.mars 1957 om opprettelsen av Det europeiske fellesskap, med senere endringer
EØS-avtalen	Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde, 2. mai 1992

11.6 Direktiver og forordninger

Direktiv om grenseoverskridende fusjoner EUs tiende selskapsdirektiv	Rådskdirektiv av 26. oktober 2005 om grenseoverskridende fusjoner av selskaper med begrenset ansvar (Rådskdirektiv 2005/56/EF)
Fusjonsdirektivet EUs tredje selskapsdirektiv	Europaparlaments- og rådskdirektiv av 5. april 2011 om fusjon av allmennaksjeselskaper (Rådskdirektiv 2011/35/EU)
Fusjonsskattedirektivet	Rådskdirektiv av 19. oktober 2009 om en fælles beskatningsordning ved fusion, spaltning, partiel spaltning, tilførsel af aktiver og ombytning af aktier vedrørende selskaber i forskjellige medlemsstater og ved flytning af et SE's eller SCE's vedtægtsmæssige hjemsted mellem medlemsstater (Rådskdirektiv 2009/133/EF)
Publisitetsdirektivet EUs første selskapsdirektiv	Rådskdirektiv av 16.september 2009 om samordning av de garantier som kreves i medlemsstatene selskaper nevnt i artikkel 48, stk. 2 til beskyttelse av så vel

selskapsdeltakernes som tredjepersons interesser, med det formål å gjøre disse garantier likeverdige (Rådsdirektiv 2009/101/EF)

SE-direktivet	Rådsdirektiv av 8. oktober 2001 om fastsettelse av supplerende bestemmelser til statutt for det europeiske selskap (SE) for så vidt angår medarbeiderinnflytelse (Rådsdirektiv 2001/86/EF)
SE-forordningen	Rådsforordning (EF) nr. 2157/2001 av 8. om vedtektene for det europeiske selskap (SE)

11.7 Andre EU dokumenter

IP/03/1564 18. november 2003	Kommisjonen foreslår direktiv om grenseoverskridende fusjoner
COM (2008) 396/3	Proposal for a council regulation on the Statute for a European private company

11.8 Domsregister

Rt. 1991 s. 943	
Cartesio	C-210/06 – CARTESIO Oktató és Szolgáltató bt.
Centros	C-212/97 – Centros Ltd. mod Erhvervs- og

Selskabsstyrelsen

Daily Mail

81/87 – The Queen v. H. M. Treasury and
Commissioners of Ireland Revenue, ex parte Daily
Mail and General Trust PLC

Inspire Art

C-167/01 – Karmen van Koophandel en Fabrieken
voor Amsterdam mot Inspire Art Ltd.

Sevic

C-411/03 – SEVIC Systems AG

Überseering

C-208/00 – Überseering BV mot Nordic Construction
Company Baumanagement GmbH (NCC)

11.9 Annet

Lovkommentarer (fra rettsdata.no)

Bråthens kommentar til SE-loven

Hauges kommentar til skatteloven

Matres kommentar til aksjeloven

Internett sider

www.brreg.no

ecdb.worker-participation.eu